

Hemlöshet i Lund

- En kvalitativ studie av hemlöshet i en mindre stad

Av Lina Lindblom & Maria Olsson

Vt-09

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

Authors: Maria Olsson, Lina Lindblom

Title: Homelessness in Lund. A qualitative study of homelessness in a small town.
[translated title]

Supervisor: Anders Östnäs

The purpose of this study was to analyse and describe the homelessness in the city of Lund. More specifically the aim was to describe the problem from different actors' points of view. The central questions were: How does the problem with homelessness appear in Lund? For what reasons does homelessness still exist according to the actors who come in contact with the problem? Who is responsible for the homeless people's situation according to the actors who come in contact with the problem? What efforts are made to prevent and decrease the homelessness? And how could the problem be solved according to the actors who come in contact with the problem? The study was based on eight semi-structured interviews made with eight different actors; two social workers, two politicians, three interviewees from non-profit organizations and one representative from a housing company in Lund. The analysis was based on the theory of social constructivism. The conclusions were mainly that there is a stereotype in the community that the interviewees do not wish to confirm. The view on who is responsible was very different among the interviewees and the answers were not unambiguous. They disagreed on how much you can demand from the individual as well as from the involved organisations. We also found that the interviewees believe that everyone has a right to a home, and that almost everyone wants a home but not everyone is capable of living in a regular home. The reasons for the homelessness in Lund seemed to be various, for example the housing shortage, substance abuse and a disturbing behaviour among the homeless.

Key words: Homelessness, Lund, Social work

Innehåll

Förord	4
1. Problemformulering	5
2. Syfte	6
2.1 Frågeställningar	6
3. Metod	7
3.1 Val av metod och tillvägagångssätt	7
3.2 Tillförlitlighet och begränsningar med metoden	8
3.3 Avgränsningar	9
3.4 Urval	9
3.4.1 Aktörer	10
3.5 Autonomikravet	11
3.6 Förförståelse	11
4. Etiska överväganden	12
4.1 Informerat samtycke	12
4.2 Konfidentialitet	12
5. Begrepp och bakgrund	14
5.1 Vad är hemlöshet?	14
5.2 Bostadslös eller hemlös?	14
5.3 Den sekundära bostadsmarknaden	15
5.4 En kort bakgrund - synen på hemlöshet i Sverige efter 1850-talet	15
5.5 Hemlös i Sverige 2005 – en lägesrapport	16
5.6 Kartläggning av hemlösheten i Lund	17
5.7 Frivilligorganisationernas roll	17
6. Tidigare forskning	19
6.1 En oklar ansvarsfördelning	19
6.2 Skälig levnadsnivå, goda levnadsvillkor och rätt till bostad	20

6.3 Insatser	21
6.4 Vem blir hemlös? Myter, orsaker och förklaringsmodeller	21
7. Teori	24
7.1 Socialkonstruktivism	24
7.1.1 Det kritiska perspektivet.....	24
7.1.2 Det sociala perspektivet.....	24
8. Resultat och analys	26
8.1 Bilden av hemlösheten i Lund.....	26
8.1.1 Finns det hemlösa i Lund?.....	26
8.1.2 Vem är den hemlöse?	27
8.1.3 Missbruk och psykisk problematik hos de hemlösa	27
8.1.4 Synen på kommunens kartläggning av hemlösheten.....	28
8.2 Insatser	29
8.2.1 Stadsmissionens logi- och stödboende	29
8.2.2 Drogfrihet på stödboende	30
8.2.3. Den sekundära bostadsmarknaden	31
8.3 Orsaker	32
8.3.1 Bostadsmarknaden.....	32
8.3.2 Missbruksbehandling.....	33
8.3.3 Individen och dess bakgrund	33
8.3.4 Vill alla ha ett eget boende?	34
8.3.5 Kan alla ha ett eget boende?.....	35
8.3.6 Har alla rätt till ett boende?	36
8.4 Ansvar	37
8.4.1 Socialtjänstens yttersta ansvar.....	37
8.4.2 Frivilligorganisationernas ansvar	38
8.4.3 Bostadsföretagens ansvar	39
8.4.4 Att göra åt eller att hjälpa till – om den enskildes ansvar.....	39

8.4.5 Varför är ansvaret så oklart?.....	41
8.4.6 Vad krävs då av den enskilde för att komma ifrån hemlösheten?	41
8.5 Lösningar.....	42
8.5.1 Bostadspolitiken	42
8.5.2 Samarbete med andra aktörer	43
8.6 Kan hemlösheten försvinna?	44
9. Sammanfattning och diskussion	46
10. Referenslista	49
Bilaga 1	51
Bilaga 2	52

Förord

Vi vill tacka vår handledare Anders Östnäs för konkreta tips, goda råd och uppmuntrande ord på vägen. Vi vill även rikta ett stort tack till våra intervjupersoner som valde att ställa upp och dela med sig av sin kunskap. Utan dem hade denna uppsats inte kunnat genomföras! Vi vill också rikta ett tack till alla de personer i vår omgivning som stöttat och uppmuntrat oss i takt med uppsatsen med- och motgångar.

Att vi bestämde oss för att skriva om just hemlöshet kom sig egentligen av en slump. Vi hade båda två på kort tid uppmärksammat flera, till synes, hemlösa personer i Lund. Utanför mataffären, vid tågstationen och på torget. Människor som såg ut som vem som helst, personer i vår egen ålder, och i våra föräldrars. Men finns det hemlösa här? I en så anrik och välmående stad som Lund som har både universitet och högskola, stora företag och till och med en egen professorsstad där villorna står stolta med kakelugnar och stora fönster. Plötsligt var det inte längre okej att bara gå förbi.

Vi hoppas att vår uppsats ska ge dig som läsare en inblick och kanske en ögonöppnare för hur det är ställt med hemlösheten i Sverige och i Lund. Vi hoppas att du blir berörd och vill läsa vidare.

Lund i maj 2009

1. Problemformulering

Hemlöshet är ett problem som funnits i alla tider (Swärd, 2000). Trots det är vi nog många som fortfarande har antingen bilden av den hemlöse stackars mannen som ligger och sover på en parkbänk eller Astrid Lindgrens glade och välmående luffare som ”så snart som det blir vår går han ut och går för att söka sig äventyr” (Linderholm, 1981). Tyvärr verkar den senare vara en bild som rimmar ganska illa med verklighetens luffare, hemlösa och uteliggare (Swärd, 2000).

Själva begreppet hemlöshet började användas omkring förra sekelskiftet (Swärd, 2008) och mängder av forskare har sedan dess skrivit artiklar, böcker, rapporter och avhandlingar om problemets orsaker och lösningar. Men trots att problemet varken är nytt eller sensationellt så tycks det fortfarande finnas ett ihållande stort intresse för det, inte minst medialt.

Massmedierna gör rubriker som ”Hemlösa fortsatt utan boende”, ”Hemlös i Lund” och ”Fler sängar till Lunds hemlösa” (Nyhetsportalens hemsida 2009-05-08). Det är rubriker som många av oss läser och blir upprörda av. Vad beror det egentligen på att det fortfarande finns hemlösa människor i ett så välutvecklat och högutbildat land som Sverige? Detta är en fråga som både flera frivilligorganisationer och intresseföreningar arbetar intensivt med. Även på det politiska planet finns det ett stort intresse för hemlöshetsfrågan. På Lunds kommuns hemsida (Lunds kommun, 2009) kan man läsa att det år 2007 i Lund beslutades om en handlingsplan för att motverka och minska hemlösheten. Ett led i detta är att problemet har börjat kartläggas regelbundet och att en referensgrupp har startats för att underlätta samarbete mellan olika aktörer kring frågan.

Trots alla hyllmeter med forskning, alla goda tankar, strategier och kartläggningar så finns det år 2009 ändå människor som inte har ett eget boende. Socialstyrelsens senaste kartläggning från 2005 (Socialstyrelsen, 2006) redovisar att 17 800 personer kan räknas in under definitionen hemlös. Av de här bodde 12 procent på akutboende och 5 procent sov ute under bar himmel. Enligt kartläggningen i Lund från 2008 finns det i kommunen 89 hemlösa personer. Utredarna har då endast utgått ifrån de individer som varit i kontakt med någon sorts myndighet samt de som befinner sig i allra mest utsatt läge (Lunds socialförvaltning, 2008) vilket betyder att mörkertalet kan vara stort.

I Socialtjänstlagen är det lagstadgat att alla människor i Sverige har rätt till en ”skälig levnadsnivå” och ”goda levnadsvillkor” (SoL 2001:453). Men vad betyder då detta i

praktiken? Vad beror det på att människor fortfarande tvingas att sova i källare och i kolonilotter? Om detta går meningarna isär och vi är intresserade av att höra vad detta beror på.

Kartläggningen från Lund (Lunds socialförvaltning, 2008) redovisar med siffror och tabeller hur gamla de hemlösa är och eventuella orsaker till deras hemlöshet. Vi vill försöka ge en mer fyllig och nyanserad bild av situationen genom att intervjua dem som indirekt eller direkt arbetar med problemet. Detta eftersom det är de som kommer i kontakt med de hemlösa och som styr de insatser som görs för att minska hemlösheten. Vi är intresserade av att ge deras bild av hur läget ser ut idag och varför det ser ut som det gör. Men vi vill också beskriva vems ansvar de tycker att det är och vilka lösningar de kan se. Slutligen tycker vi att det är viktigt att beskriva hur intervjupersonerna ser på framtiden, och huruvida de tror att problemet kan minska eller inte.

2. Syfte

Vårt syfte är att beskriva och analysera hemlöshetsfenomenet i Lunds kommun utifrån aktörer som genom sitt yrke eller uppdrag kommer i kontakt med problematiken.

2.1 Frågeställningar

Hur ser problemet med hemlösheten ut i Lund?

Vad är orsaken till att det fortfarande finns hemlöshet enligt de aktörer som kommer i kontakt med problematiken?

Vem bär ansvaret för de hemlösas situation enligt de aktörer som kommer i kontakt med problematiken?

Vilka insatser finns för att förebygga och minska hemlösheten?

Hur skulle problemet kunna lösas enligt de aktörer som kommer i kontakt med problematiken?

3. Metod

I följande kapitel kommer vi att redogöra för vilken metod vi har använt oss av, vilka våra intervjupersoner är samt vilka begränsningar och avgränsningar vi har valt att göra.

3.1 Val av metod och tillvägagångssätt

I våra intervjuer har vi använt oss av kvalitativa halv-strukturerade intervjuer. Syftet med den kvalitativa intervjun är att förstå intervjuämnet ur intervjupersonens eget perspektiv (Kvale, 1997). Vi utgick ifrån en frågeguide (se bilaga 1) som vi delat upp i olika teman. Frågeguiden var samma vid alla intervjuerna men beroende på intervjupersonens arbetsuppgifter och koppling till hemlöshet tog intervjuerna lite olika riktning. Tack vare vårt intervjuformulär kunde vi ändå hålla fokuseringen utifrån våra perspektiv.

Vi ansvarade för fyra intervjuer var och hade på förväg bestämt vem av oss som skulle hålla i intervjun. Den andra lade större vikt vid att registrera och tolka meningen i det som sades, hur det sades samt vad som gömdes mellan raderna vilket är en viktig del i kvalitativa intervjuer (Kvale, 1997). Att fånga upp de här trådarna och bolla tillbaka det till den som blev intervjuad samt att ställa följdfrågor om det behövdes gav intervjuerna en mer avslappnad och naturlig karaktär. Kvale (1997) skriver att intervjuaren är redskapet i intervjusituationen och att resultat beror på dennes kunskap, känslighet samt empati. Genom att förtydliga och utveckla de svar som gavs hade vi möjligheten att föra en dialog med den som blev intervjuad. Det gav inte bara oss, utan även den som blev intervjuad, en frihet i att själv utforma svaren och använda sig av sina egna termer. Något som inte går i t.ex. strukturerade intervjuer (May, 2001).

Intervjuernas längd varierade från 40 till 90 minuter beroende på hur detaljerade svar intervjupersonen gav samt på hur många öppningar som gjordes till följdfrågor som i sin tur ledde till nya frågor och funderingar.

Våra intervjupersoner blev alla informerade om syftet med intervjuerna och varför deras medverkan var viktig för vår undersökning. May (2001) skriver att det kan vara av stor vikt för intervjus resultat att intervjupersonerna är medvetna om vilken roll deras medverkan kommer att tillföra det slutliga resultatet. Han anser även att vikten av att etablera tillit är helt avgörande för hur resten av intervjun löper. Vi försökte göra detta genom att inleda

intervjutillfällena med att dels presentera oss själva och berätta om intervjuens upplägg samt genom att börja intervjuerna med icke-laddade frågor.

Vi spelade efter godkännande från varje intervjuperson in intervjuerna som vi sedan skrev ut ordagrant för att kunna koda och få en överblick av vårt material samt minimera risken för missförstånd (Aspers, 2007). Ljudkvaliteten vid en av intervjuerna var mot slutet väldigt dålig varför vi hämtade in kompletterande svar från intervjupersonen via e-post.

Under uppsatsens gång har vi båda arbetat med och omarbetat uppsatsens alla delar.

3.2 Tillförlitlighet och begränsningar med metoden

Det har ofta hävdats att den kvalitativa forskningsintervjun inte är objektiv då den bygger på ett samspel mellan intervjuare och intervjuperson enligt Kvale (1997). Han anser dock att eftersom det finns så många varierande uppfattningar om vad objektivitet är så är det omöjligt att kategorisera den kvalitativa metoden som vare sig en objektiv eller subjektiv metod.

May (2001) skriver om intervjun som en balansakt; vi vill bygga ett "förtroende" för att få så intressanta och uttömmande svar som möjligt samtidigt som vi måste hålla oss professionella. Andersson och Swärd (2008) menar vidare att de professionella som blir intervjuade kan ha tolkat verkligheten efter tidigare forskning och erfarenheter vilket sedan i sin tur kan ha påverkat de svar som vi fick. Vi upplevde att en del av våra intervjupersoner utgick mer från personliga åsikter medan andra höll sig strikt till sin organisations riktlinjer.

Den kvalitativa intervjun undersöker specifika situationer ur den intervjuades värld (Kvale, 1997). Om vårt syfte hade varit att få reda på hur många hemlösa det finns i Lund hade en kvantitativ undersökning passat bättre men då vårt mål inte var att komma fram till kvantifierbara uppfattningar om våra teman ville vi hellre ges en djupare förståelse i hur de som arbetar med och är i kontakt med hemlösa upplever problematiken. Därför var det viktigt att få deras utsagor så detaljrika som möjligt (Andersson & Swärd 2008). En nackdel med semistrukturerade intervjuer kan emellertid vara att materialet blir svårare att jämföra än vad det hade varit om vi använt oss av strukturerade intervjuer eftersom respondenternas svar kan skilja sig väldigt mycket från varandra (May, 2001). Detta har även gjort att vi har haft vissa svårigheter med att strukturera svaren.

3.3 Avgränsningar

Eftersom hemlöshet är ett omfattande problem har vi valt att avgränsa vår undersökning till Lund. Vi vill ge intervjupersonernas bild av problematiken i Lund och utgår därför ifrån bilden av de hemlösa som de fokuserat på. Utifrån det har vi inriktat oss mest på de personer som omfattas av Socialstyrelsens definitioner 1 och 2, dvs. de individer som står helt, eller nästan helt, utan bostad och utanför arbetsmarknaden. Vi har alltså valt att inte skriva om studenter som bor på andrahandskontrakt eller om invandrarfamiljer som bor väldigt trångt eftersom det skulle kräva en mycket större och mer omfattande undersökning.

Vi har inte haft som mål att återge en generaliserbar bild för hur problemet med hemlösheten ser ut på andra ställen i Sverige och har därför enbart intervjuat och främst fokuserat på problematiken i Lunds kommun. Förhoppningsvis kan den ändå ge en viss tillförlitlighet gällande situationen i just Lund.

Genom att inte prata med de hemlösa själva är vi medvetna om att bilden vi får av fenomenet är grundat utifrån ett Tjänstemannaperspektiv och ett utifrånperspektiv vilket kan göra att vi missar viktiga aspekter av problemet som hade blivit aktuella om vi intervjuat de hemlösa själv.

3.4 Urval

För att undersöka hemlösheten i Lund har vi valt att intervjuar åtta olika aktörer som i sin yrkesroll eller genom annat uppdrag på olika sätt kommer i kontakt med problematiken. Detta för att få en så nyanserad bild av situationen som möjligt. Vidare har vi studerat forskning som bedrivits inom ämnet för att få ett bredare underlag för intervjuerna samt för att bättre kunna förstå intervjupersonerna.

Personerna som vi intervjuat har vi valt genom att, per telefon och e-post, kontakta diverse organisationer, politiker samt socialarbetare som arbetar med problematiken. Vi skickade också ut ett informationsbrev per e-post till samtliga intervjupersoner (se bilaga 2). Vi utgick ifrån ett standardbrev som vi ändrade så det passade den aktuella intervjupersonen. Den första intervjun gjorde vi med en representant för Hemlösas Förening i Lund vilken ägde rum i dennes bostad. Den andra och tredje intervjun gjordes på socialförvaltningen i Lund med två tjänstemän (i analysen Tjänsteman1 och Tjänsteman2) som på olika plan arbetar med och har ansvar för problematiken. Båda intervjuerna utfördes på deras respektive arbetsrum. Vår fjärde intervju genomfördes på Diakonicentralen med en representant därifrån och den femte

intervjun gjordes med en representant för Stadsmissionens logi- och stödboende i Lund i deras lokaler. Den sjätte och sjunde intervjun gjordes med två kommunpolitiker från socialnämnden i Lund (i analysen Kommunpolitiker1 och Kommunpolitiker2). Den ena genomfördes i ett rum på Socialhögskolan och den andra i socialförvaltningens lokaler. Den åttonde och sista intervjun gjordes med en representant för LKF i dennes arbetsrum.

Intervjuerna ägde rum på en, av intervjupersonen föreslagen plats. Vi funderade på vilken roll platsen för intervjun spelar för själva empirin och intervjupersonens känsla av trygghet men kom fram till att eftersom varje person själv valt intervjuplats tror vi endast valet av plats varit positivt. Vidare har vi reflekterat en del över maktförhållandet i intervjuerna och det faktum att vi var två intervjupersoner men tror inte att det påverkat nämnvärt då våra respondenter haft kunskap om problematiken som vi inte haft och därmed efterfrågat.

3.4.1 Aktörer

Nedan presenteras kortfattat de organisationer som våra intervjupersoner representerar.

Socialnämnden i Lund har ansvar för att medverka i samhällsplaneringen utifrån sin kunskap om människors skilda förutsättningar. De har även ett ansvar att erbjuda människor hjälp och stöd att leva ett så självständigt liv som möjligt efter gällande lagstiftning. Tillsammans med andra berörda myndigheter ska socialnämnden arbeta för att nå bästa möjliga resultat för grupper och enskilda. Socialnämnden antog i december 2007 en handlingsplan för att motverka och minska hemlösheten i Lund. De övergripande målen är att antalet hemlösa och att antalet vräkningar i Lund ska minska. Ansvaret är delegerat till socialtjänsten (Lunds kommun, 2009).

Socialtjänsten i Lund har stort fokus på hemlösheten. De arbetar både förebyggande och i de mer akuta skeendena när personer står utan boende för att minska och motverka problematiken. I Lund finns det numera en socialsekreterare som är speciellt anställd för att arbeta uppsökande mot hemlösa samt för att förebygga vräkningar på grund av störningar (Lunds kommun, 2009).

Diakonicentralen är en öppen verksamhet i Lund som samverkar med både kommunen och andra frivilligorganisationer. Besökarna är oftast hemmahörande i Lund och målgruppen är främst hemlösa missbrukare. En del av det som erbjuds är mat, hygien, stödsamtal och

tjejgrupper. Diakonicentralen driver även en del verksamheter i samverkan med socialförvaltningen samt samverkar om fyra krislägenheter (Lunds kommun, 2009).

Hemlösas förening bildades i Lund 2003 av personer med egen erfarenhet av hemlöshet. Föreningen kan hjälpa den enskilde med både praktiska göromål som att fylla i ansökningar och att överklaga beslut samt vara ett stöd i kontakten med myndigheter. Föreningen kan även hjälpa till vid behov av tandvård, glasögon samt med möbler när en medlem fått en bostad (Lunds kommun, 2009).

Stadsmissionen har sedan januari 2008 uppdrag från Lunds kommun att driva logi och stödboende i Lund. Verksamheten vänder sig till hemlösa personer skrivna i kommunen. För plats på stadsmissionens logi och stödboende krävs ett biståndsbeslut under kontorstid. Syftet med login är att fungera som akutboende. I övernattningen ingår två mål mat och hygienskötsel men också individuellt råd och stöd för den som vill. Syftet med stödboendet är att vara en del i en mer omfattande planering med socialtjänsten (Lunds kommun, 2009).

Lunds Kommuns Fastighets AB (LKF) är ett helägt kommunalt bostadsföretag. Lundaborna ska erbjudas prisvärda bostäder till bra pris. LKF:s idé är att medverka till att Lundabornas behov av bostäder tillgodoses genom att erbjuda bostäder med hög kvalitet i god miljö, trivsel och trygghet, rimliga hyror, god service och inflytande över boendet samt bostadskomplement i bostadsområdena (Lunds Kommuns Fastighets AB, 2009).

3.5 Autonomikravet

Det insamlade materialet förvaras på ett säkert ställe och ingen obehörig har haft, eller kommer att få tillgång till materialet som vi delgivits genom intervjuerna.

3.6 Förförståelse

Ingen av oss har någon erfarenhet av hemlöshet personligen. Kanske består vår förförståelse i just det faktum att vi aldrig varit bostadslösa själva och inte heller kommit i nära kontakt med hemlöshet. Vi har på senare tid båda uppmärksammat fler och fler personer i Lund som säljer de hemlösas tidning och som ”ser hemlösa ut”. Detta innebär alltså att vi bär på en bild av hur en hemlös person ser ut.

4. Etiska överväganden

Under etiska överväganden diskuterar vi bland annat huruvida våra intervjupersoner ska vara anonyma eller inte, hur mycket vi ska redogöra för deras olika åsikter och uppfattningar rörande hemlösheten utan att skada någon aktör eller enskild individ samt om vår undersökning kan leda till en ökad stigmatisering av problematiken.

4.1 Informerat samtycke

Samtliga våra intervjupersoner har fått kunskap om syftet med undersökningen och hur den kommer användas. Det innebär också att de medvetandegjorts om att deltagandet är frivilligt. Full öppenhet om undersökningens syfte kan dock vara svårt att ge eftersom detta kan förändras efterhand (Kvale, 1997). Då vi använde oss av kvalitativa halv-strukturerade intervjuer som bygger på att nya, oplanerade frågor väcks i takt med att intervjuerna utvecklas (Kvale, 1997) var det inte aktuellt att på förhand ge intervjupersonerna möjlighet att se frågorna. I ett fåtal av intervjuerna hade det kanske underlättat för intervjupersonen att kunna förbereda sig.

4.2 Konfidentialitet

Konfidentialitet betyder att privat information som kan identifiera intervjupersonerna inte kommer att redovisas och Kvale (1997) nämner svårigheten med vetenskapliga och etiska dilemman när det gäller intervjupersoners rätt till skydd för sin personliga integritet. Vi har funderat över vad det skulle tillföra undersökningen att inte anonymisera intervjupersonerna och har därefter bestämt oss för att hålla samtliga respondenter anonyma.

Då vi analyserat vårt material har vi vidare upptäckt att det råder stora skillnader i intervjupersonernas syn på de hemlösa samt på vem som har ansvar för deras situation. Detta aktualiserade återigen frågan om konfidentialitet. Eftersom de flesta belyser vikten av ett gott samarbete med andra aktörer och hur mycket det kan påverka utgången för den enskilda individen erfor vi att vi genom vår undersökning har en plikt att redovisa de skillnader vi så tydligt uppmärksammat men utan att riskera att det befintliga samarbetet äventyras. Därför har det varit en balansgång mellan att återge de skillnader och brister vi sett samtidigt som vi har varit tvungna att återge det på ett sådant sätt som inte kommer att skada någon aktör.

Andersson och Swärd (2008) menar att trots att hemlösa är en redan utsatt och drabbad grupp så bör man inte undvika att forska om fenomenet. Vi har en skyldighet att uppmärksamma

problematiken. Det är dock av största vikt att alltid överväga ifall studien kan komma att göra mer skada än nytta. Eftersom vi tänker fokusera på bakomliggande faktorer istället för att lägga fokus på ”nöd och elände” (Andersson & Swärd, 2008) så bedömer vi att vår studie inte kommer att göra skada för de hemlösas situation.

5. Begrepp och bakgrund

I följande del försöker vi att klargöra några väsentliga begrepp runt hemlöshetsproblematiken. Vad betyder egentligen ordet hemlöshet och vem är hemlös? Och är det någon skillnad på att vara hemlös respektive bostadslös? Vidare förklarar vi frivilligorganisationernas roll, ger en kort historisk bakgrund samt en bild av hur det idag ser ut i Sverige och i Lund.

5.1 Vad är hemlöshet?

Socialtjänsten i Lund menar att hemlöshet måste ses som ett problem i sig:

Hemlöshet beskriver inte en person, utan den situation som en person befinner sig i under kortare eller längre tid. Att inte ha en bostad innebär i sig för personen en stor osäkerhet som försvårar möjligheterna till att leva ett bra liv, oavsett vilka eventuella andra problem man har

Lunds kommun, 2009

5.2 Bostadslös eller hemlös?

Hemlös och bostadslös är inte synonymer trots att de ofta används som sådana. Det är enligt Swärd (2008) endast en liten del av de bostadslösa som kan betraktas som hemlösa. Han har använt sig av Sahlins förklaringar för att förstå skillnaden. Hon menar att det är många som betraktar sig som bostadslösa men som inte definierar sig med de hemlösa. Hemlösheten ses här som en delmängd av bostadslösheten. Det är ett delkulturellt begrepp där missbruk, kriminalitet och avvikande beteende är de främsta orsakerna till bostadslösheten.

I nästa förklaring är det tvärtom hemlösheten som är det stora problemet och bostadslösheten som är en delmängd. Även de som formellt har en bostad kan känna sig hemlösa. Till exempel kan flyktingar på en flyktingförläggning känna att de saknar ett eget hem *som de själva valt och format* trots att de inte rent materiellt saknar tak över huvudet.

Det finns också personer som har en lägenhet men ändå sover utomhus och på parkbänkar för att de inte känner sig hemma i sin lägenhet utan vill ha något annat. De kan uppfatta sig själva som hemlösa trots att de faktiskt har en lägenhet vilket betyder, att man kan vara hemlös utan att vara bostadslös och vice versa (Swärd, 2008).

Just begreppet ”hemlös” upplevs ofta som problematiskt då det visat sig att de som inom forskningen betraktas som just hemlösa inte själva vill kategoriseras som det. Många känner att ordet hemlös inte bara har att göra med om man saknar en bostad utan också kopplas samman med andra negativa egenskaper (Andersson & Swärd, 2008). Vi har ändå valt att använda just ordet ”hemlös” eftersom det är det begrepp som mest frekvent används inom forskning och litteratur.

Att begrepp kan verka negativt för personer som begreppet ska beskriva ses som ett problem inom välfärdspolitiken. Paradoxerna verkar i det dolda och medverkar till att cementera stereotyper. Åtgärder för att främja hemlösa kan ha motsatt effekt och ge en känsla av ”vi” och ”dom”. I slutändan kan det leda till stereotyper och starka utanförskap. Detta brukar kallas för gruppessentialisering vilket betyder att en grupp tillskrivs vissa egenskaper och särdrag för att utpekas. Eftersom hemlöshetsbegreppet ofta i dagligt tal kopplas samman med missbruk och misskötsamhet finns det en risk att likställa hemlösa med dessa begrepp (Swärd, 2008).

Benämningarna av vem som kan betraktas som hemlös varierar utmed en lång skala där de som bor utan förstahandskontrakt finns på den ena sidan och uteliggarna på den andra. Gränserna mellan hem och hemlöshet är flytande och människor befinner sig ofta i en gråzon med otryggt eller undermåligt boende. Forskningen har försökt ringa in denna grupp genom att använda sig av uttryck som ”svaga grupper på bostadsmarknaden” (Nordfeldt, 1999).

5.3 Den sekundära bostadsmarknaden

Begreppet ”sekundär bostadsmarknad” beskriver systemet med villkorade specialkontrakt och andrahandskontrakt som erbjuds av socialförvaltningen. Den sekundära bostadsmarknaden är till för dem som har svårt att få ett boende på den vanliga bostadsmarknaden. Detta system med andrahands- och specialkontrakt som tillhandahålls av socialtjänsten gjorde sin entré började i början av 90-talet (Sahlin, 1996).

5.4 En kort bakgrund - synen på hemlöshet i Sverige efter 1850-talet

Swärd (2008) urskiljer fyra olika tidsperioder under vilka hemlösheten har beskrivits, betraktats och behandlats på olika sätt. Han menar att man började definiera hemlösheten som ett socialt problem från runt 1850-talet fram till 1920-talet. Det fanns då mycket fattigdom men inte så många billiga bostäder, vilket gjorde att en stor grupp hamnade utanför

bostadsmarknaden. Man började se att hemlösheten inte enbart hade individuella orsaker utan även kunde bero på strukturella och samhällsliga orsaker. Härbärgen började öppnas runtom i landet och frivilligorganisationer stod för många av insatserna (Swärd, 2008).

Under 1930 -1950-talen pratades det i varma ordalag om hemmet. Målet var att alla skulle ha råd att ha en egen lägenhet vilket skulle uppnås t ex genom att man byggde nya bostäder och inrättade allmännyttiga bostadsbolag. Flera reformer och lagar som stiftades under perioden syftade till att lägga mer ansvar för de fattiga på kommunerna. Härbärgen och ungarshotell fortsatte att byggas. Trots goda intentioner lyckades man dock inte bygga bort hemlösheten (Swärd, 2008).

Under nästa tidsperiod, 1960- och 1970-talen, fanns fortfarande uppfattningen att problemet kunde elimineras eller åtminstone reduceras. Tack vare riksdagsbeslutet att bygga en miljon nya lägenheter (miljonprogrammet) lyckades man stävja bostadsbristen. Härbärgena började läggas ned och istället satsades det på vård och behandling för dem som var i behov av det. Uppfattningen att alla skulle kunna klara av att ha en egen bostad med rätt stöd var vanlig hos myndigheterna (Swärd, 2008). Swärd skriver att det i vården fungerade som en pendling mellan uppgivenhet och korta perioder av hög aktivitet. Under 60-talet utvecklades många framgångsrika modeller med realistiska lösningar för tunga missbrukare. På senare år finns det inga liknande lösningar (Swärd, 2000).

Under 1980-talets andra hälft dök det upp en ”ny hemlöshet” och grupper som inte tidigare funnits bland de hemlösa började framträda; invandrare, kvinnor och barnfamiljer. Det fanns inte längre ett överskott av lägenheter och bostadsbolagen tog inte emot vem som helst. Eftersom härbärgen och liknande hade lagts ner utformades nödlösningar för att ta hand om de hemlösa. I denna process var frivilligorganisationerna mycket aktiva. Detta ledde till att en sekundär bostadsmarknad började utformas (Swärd, 2008).

5.5 Hemlös i Sverige 2005 – en lägesrapport

År 2005 fanns det, enligt socialstyrelsens lägesrapport 2005 (Socialstyrelsen, 2006) av hemlösheten i Sverige, 17 800 hemlösa personer i Sverige (utifrån socialstyrelsens samtliga definitioner av hemlöshet). Av dem hade en klar majoritet, 62 %, någon form av missbruksproblem och 40 % hade en dokumenterad psykisk störning. Därmed har det skett en ökning från den senaste kartläggningen (1999), både gällande totalt antal hemlösa samt problematiken bland dessa.

5.6 Kartläggning av hemlösheten i Lund

Enligt Lunds kommuns egen undersökning från 2008 (Lunds socialförvaltning, 2008) finns det 89 hemlösa personer i Lunds kommun. De har använt sig av socialstyrelsens definitioner 1 och 2 för vem som kan betraktas som hemlös. Det vill säga de som bor på härbärke, akut boende eller under bar himmel samt de som är inskrivna på någon form av vårdenhet (behandlingshem, kriminalvårdsanstalt, HVB-hem eller dylikt) och ska skrivas ut inom tre månader utan att ha ett ordnat boende att återgå till. Definition 3 och 4 ingick inte i undersökningen.

De hemlösa som omfattas av rapporten är de som har varit i kontakt med någon sorts myndighet eller organisation i Lund, t ex frivilligorganisationer, socialtjänst, polis eller kriminalvård.

Enligt undersökningen återfinns den största gruppen hemlösa i Lund i åldersgruppen mellan 41-50 år och 51-60 år i vilka det fanns tjugotvå personer vardera. Två var under 18 år och i åldern 18-20 år fanns det fyra personer. Det fanns fem personer i åldern 61-70 år och i kategorin 31-40 år återfanns åtta personer. Sammanlagt fanns det tjugotvå hemlösa kvinnor. I undersökningen uppges fem personer vara uteliggare, främst på grund av missbruk. Tre av dem var i åldern 41-50 år.

Orsakerna och huvudsaklig problematik skiljer sig mycket åt mellan grupperna men de flesta uppger att de bor på vandrarhem eller på hotell. Många har blivit av med sitt boende på grund av uppsägning efter utebliven hyra och saknar förankring på bostadsmarknaden för att ordna ett nytt boende. I många kategorier uppges missbruk och/eller psykisk störning vara en del av problematiken. Samtidigt uppger nästan lika många att de inte har någon problematik alls (Lunds socialförvaltning, 2008).

5.7 Frivilligorganisationernas roll

Organisationerna är frivilliga på så sätt att de engagerar sig praktiskt i olika sociala samhällsområden utan uppdrag från myndigheter. I Sverige är den socialt inriktade frivilligsektorn relativt liten om man jämför med andra länder (SOU 2000:14).

Frivilligorganisationer som arbetar praktiskt i hemlöshetsarbetet och som t ex driver särskilda boendeenheter har ofta en nära ekonomisk och organisatorisk relation till de sociala myndigheterna vilket gör att de inte sällan arbetar på uppdrag från kommunala myndigheter och sedan ersätts för sin arbetsinsats. I de här fallen är frivilligheten något begränsad. Det

finns dock ett stort värde i att människor kan vända sig till frivilligorganisationer på eget initiativ enligt utredningen SOU 2000:14. Enligt socialstyrelsen har det visat sig att frivilligorganisationerna ofta kommer i kontakt med betydligt fler hemlösa än vad som finns inskrivna hos de sociala myndigheterna och många ser frivilligorganisationerna som ett komplement till kommunens insatser.

6. Tidigare forskning

I följande kapitel kommer vi bland annat att redogöra för vem som har ansvaret för hemlösheten och de hemlösa, vi diskuterar några vanliga myter som finns runt problematiken, socialtjänstens mål för att minska hemlösheten samt vilka insatser som oftast används.

6.1 En oklar ansvarsfördelning

Vem som egentligen bär ansvaret för att se till att den enskilde har tak över huvudet kan vara en knivig fråga. Swärd (2008) skriver att det ofta är oklart vem som ska tag i det när det väl gäller; socialtjänsten, andra kommunala förvaltningar, bostadsbolagen eller den enskilde själv? Ofta lägger de ansvaret på varandra. Sahlin (1996) menar att ansvarsfrågan dels består av vem som är ansvarig för att personen har blivit hemlös, alltså vem som har gjort fel men att det också handlar om vem som är ansvarig för att ordna en bostad och därmed lösa problemet. Hon har undersökt ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och hyresvärdarna i Sverige och menar att det "sociala ansvaret" för de svaga på bostadsmarknaden under 80- och 90-talet har flyttats från de allmännyttiga bostadsföretagen till Socialtjänsten. Detta har gjort att socialtjänsten, genom den sekundära bostadsmarknaden, har fått en roll som hyresvärd gentemot dem som bostadsbolagen inte vill ha som hyresgäster. De som varken de vanliga hyresvärdarna eller socialtjänsten vill hyra ut till kategoriseras som "inkapabla bostadslösa". Dessa tycks socialtjänsten skjutit över ansvaret för till de enskilda själva (Sahlin, 1996). Vid de tillfällen som bostadssekreterare vräker sina klienter förklarar de enligt Sahlins undersökning detta med att situationen varit ohållbar på grund av brister hos individen. Den har inte klarat ett eget boende.

Att hänvisa till den enskildes ansvar är generellt ett sätt att legitimera en negativ åtgärd, såsom ett avslag på en begäran eller en sanktion, men också för att motivera socialpolitiska åtgärder.

Sahlin, 1996 s 321

Till exempel kunde bostadssekreteraren hävda att personen själv satt sig i situationen genom att bryta mot regler och överenskommelser, göra felaktiga ekonomiska prioriteringar eller helt enkelt inte vara tillräckligt motiverad. Brist på motivation kunde bestå i att klienten avvisat den lösning som bostadssekreteraren föreslagit (Sahlin, 1996).

Även Knutagård (2006) menar att ansvaret för klientens problem verkar vara sammankopplat med dennes motivation att ta tag i sitt liv och sin situation. I hans undersökning där socialsekreterare och hyresvärdar fick ta ställning till hur de hade bedömt olika vinjetfall var resonemang om vilja och motivation återkommande. Om en person själv hamnat i situationen genom att slarva eller börjar missbruka och inte verkar motiverad att lösa problemen så hålls denne ansvarig för sin situation och kan inte förvänta sig att få en egen bostad. Är personen däremot psykiskt sjuk eller under 18 år så är det mer självklart för socialtjänsten att ta på sig ansvaret (Knutagård, 2006).

Sahlin (1996) menar alltså att en del ”problemgrupper” beskrivs med termer som att de har sociala problem eller är offer för sociala problem. Men det förekommer också att samma grupp omväxlande betraktas som ’offer’ respektive ’ansvarig’ för sin situation, beroende på vem som uttalar sig och vilka lösningar som förordas.

6.2 Skälig levnadsnivå, goda levnadsvillkor och rätt till bostad

I Socialtjänstlagen 2001:453 står det att Socialtjänsten är ansvarig för att ”främja den enskildes rätt till [...] bostad [...]” (SoL 3 kap. 2 §). En liknande formulering finns även i Regeringsformen, där det skrivs att det allmänna ska främja rätten till en god bostad. Detta ska dock inte ses som en rättsligt bindande bestämmelse, utan snarare som en målsättning (SoL 2001:453). I slutet av 1990-talet beskrevs målen för den svenska bostadspolitiken på detta sätt i Prop. 1997/98:119:

Bostaden är en social rättighet och bostadspolitiken skall skapa förutsättningar för alla att leva i goda bostäder till rimliga kostnader och i en stimulerande och trygg miljö inom ekologiskt hållbara ramar. Boendemiljön skall bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar.

Swärd, 2008 s 120

År 2007 menar regeringen istället i sin strategi för att motverka hemlöshet att alla ska vara garanterade *tak över huvudet*. Med tak över huvudet menas i allmänhet att hemlösa är berättigade en plats på t ex ett härbärge. Det betyder att det har skett en förskjutning i frågan i fall alla verkligen har rätt till *en egen bostad* (Swärd, 2008).

Swärd (2008) menar vidare att socialtjänstlagens (SoL 2001:453) begrepp ”skälig levnadsnivå och goda levnadsvillkor” är ett tolkningsbegrepp. I de kommuner där

socialtjänsten inte har några bostäder till förfogande tvingas de hemlösa att acceptera tillfälliga lösningar på boende efter de tolkningar som handläggaren gjort av begreppen.

6.3 Insatser

Kommunerna har olika sätt att angripa problemet med hemlöshet. Blid (2008) refererar till Börjesson som menar att målet med insatserna kan vara att förebygga hemlöshet eller att stödja de redan hemlösa och försöka hjälpa dem till ett mer ordnat boende. Det finns enligt Blid (2008) tre olika modeller för hur socialtjänsten konkret kan organisera insatser för att motverka hemlöshet. Den första är vårdkedjor där personen ska genomgå en rad tillfälliga boendelösningar tillsammans med vårdinsatser (t ex behandlingshem och träningslägenheter) som slutligen ska leda fram till en egen bostad. Den andra är boendetrappor som också består av olika steg och med ett eget boende i slutändan. I boendetrappan finns det dock inga vårdinslag, utan poängen är att personen ska lära sig och visa en förmåga att klara ett boende. Den tredje är ”bostad först” - modellen och går tvärt emot de två tidigare eftersom det egna boendet här inte är målet utan det första steget. Upplägget på denna modell kan vara skiftande, men fokus ligger på att få till stånd en långsiktig lösning direkt och den eventuella vård som erbjuds är inte direkt kopplad till boendet (Blid, 2008). I Lund finns det tre stödboenden med personalstöd samt ett visst antal lägenheter med social förtur som boendialternativ för de som har svårigheter att själv ordna ett boende.

6.4 Vem blir hemlös? Myter, orsaker och förklaringsmodeller

De flesta forskare är överens om att det är svårt att finna en konkret strukturell förklaring till hemlöshet. Nordfeldt (1999) använder sig av Swärd som menar att bakgrunden döljer sig i ett komplext system av sociala, ekonomiska och kulturella variabler. Forskare har på senare år diskuterat de så kallade ”paths to homelessness” vilket kan ge en uppfattning av den krokiga vägen fram till hemlösheten eller om hemlöshetsgenererande processer.

Det finns dock inom forskningen två klassiska perspektiv på orsakerna till hemlöshet. Det ena fokuserar på orsaker på en strukturell nivå, såsom problem på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden. Det andra perspektivet framhåller problem som ligger hos individen själv, t ex missbruk och/eller psykiska problem som gör det svårt att få eller behålla en bostad (Sahlin, 1996; Blid, 2008). Utöver dessa perspektiv tar Blid (2008) upp det som framhåller att samhällets åtgärdssystem är otillräckligt vilket är en kombination av de andra två på så

sätt att det presenterar uppfattningen att hemlösheten hade kunnat lösas om samhället hade haft lämpliga insatser för att ta hand om individens problem.

Hans Swärd (2008) menar att det finns en rad myter om hemlösheten och de hemlösa. Han anser att hemlöshetsbegreppet är problematiskt eftersom det inrymmer många tolkningar och grundhållningar. Myterna och föreställningarna är ofta oreflekterade men påverkar hur vi ser på fenomen. De kan också hänga ihop med vår politiska eller ideologiska uppfattning.

Swärd (2000) har utrett några vanliga uppfattningar som finns runt hemlöshet och hemlösa:

Den första myten diskuterar huruvida alla åtgärder för de hemlösa verkligen är av godo. Att försöka lösa hemlöshetsproblematiken med specialbostäder, härbärgen och hårdare tag mot tiggeri kan möjligen underlätta den hemlöses vardag för korta perioder men, forskning har visat att många av de här lösningarna riskerar att permanenta hemlösheten. Finns det ett härbärge är det lättare att den hemlöse får ett beslut om att bo där vilket kan göra att de mer långsiktiga lösningarna kan fördröjas. Swärd (2000) menar att samhället har utvecklat en särskild politik enbart för de hemlösa och att de inte räknas med i vår generella socialpolitik, försörjnings- och bostadsfrågor. Han anser vidare att vi bör fokusera mer på de påfrestningar människor möts av då de under perioder är hemlösa istället för att fokusera så mycket på enskilda individers egenskaper. Akutlösningar som soppök och jippon för att samla in pengar är till viss del bra eftersom det uppmärksammar problemet men strukturella problem får inte förskjutas till individen (Swärd, 2000)

Den andra myten handlar om uppfattningen att alla som verkligen vill kan få en bostad. De flesta forskare menar att det är en fråga om dynamiska förlopp som gör att en människa blir hemlös och att någon skulle välja hemlösheten är ovanligt (Swärd, 2000) Forskarna talar om strukturella faktorer som påverkar då individer blir av med sina boenden. Beroende på hur förebyggande kommunen de bor i är kommer en del att hamna i hemlösheten och andra inte. När en person väl blivit hemlös finns det olika faktorer som gör det lättare eller svårare att ta sig tillbaka, t ex inställning hos hyresvärdar. Vems ansvar det är pendlar med samhällets ekonomi och vid lågkonjunktur är det vanligt att problemet blir individens. Swärd (2000) refererar till Wagner som menar att det inte är sannolikt att människor väljer att leva extremt fattigt och under stor otrygghet och att livet som hemlös innefattar få och begränsade valmöjligheter. Swärd (2000) ger ett exempel: om valet handlar om att bo på härbärge och bli visiterad och kränkt eller att bo i ett gammalt hus tillsammans med andra hemlösa blir kanske

inte valet lika självklart. Avslutande menar han att det inte generellt går att säga om människor väljer fattigdom och hemlöshet, om de är offer eller herre över sin situation. Frågan måste alltid nyanseras.

Den tredje myten diskuterar uppfattningen om kravet på ”först skötsam – sedan bostad”. Många som arbetar med hemlöshet menar att det först gäller att ordna till sig själv och sina problem innan man kan få en bostad. Swärd (2000) menar att man genom detta förutsätter att problemet måste lösas i en viss ordning vilket enligt honom ej är nödvändigt. Denna föreställning förutsätter också att de hemlösa alltid har ett missbruk som gör att de inte kan bo i en lägenhet. Han menar dock att det ligger nära till hands att tro att det är hemlösheten i sig som skapar missbruket och inte tvärt om. Han anser att kravet på först skötsam - sedan bostad lätt leder till ett moment 22. Att försöka vara ren och sköta sig när man befinner sig i en missbruksmiljö eller att få ett jobb när man inte har en bostad är näst intill omöjligt (Swärd, 2000).

Den fjärde myten som Swärd (2000) tar upp bygger på uppfattningen om att vissa människor inte kan bo i en egen lägenhet. En del verkar tro att vissa blir hemlösa för att de helt enkelt inte kan bo i en lägenhet. Men han menar att det har visat sig att föreställningen om att hemlösa förstör, bråkar och stör sina grannar endast handlar om en liten del tunga missbrukare och han hävdar att alla kan men kanske behöver individuell hjälp och stöd för att klara av det. Det handlar om resurser och att hävda att just hemlösa inte kan bo själv är endast att lyfta ansvaret från sina egna axlar (Swärd, 2000).

Den femte myten handlar om uppfattningen om att hemlösa alltid funnits och alltid kommer att finnas. Det finns de som hävdar att samhället inte kan förhindra att människor blir utan bostad, att en del människor vill leva mer alternativt eller att hemlösa är en grupp som inte kan anpassa sig till samhället. Kanske stämmer de här resonemangen in på en del individer men Swärd (2000) menar att det inte finns någonting som säger att ett socialt problem, och därmed hemlöshet, inte kan försvinna.

7. Teori

Vi har valt att använda oss av socialkonstruktivismen för att få en förståelse för hemlöshetsproblematiken i Lund. Det finns inom socialkonstruktivismen ett antal olika synsätt men vi kommer här endast att presentera de som kan tillämpas för att förklara och förstå vårt syfte och våra frågeställningar.

7.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen har på senare år funnit gehör hos många personer. Riktningarna har förknippats med stora tänkare som Michel Foucault och Jürgen Habermas (Wenneberg, 2001).

Vi har valt att använda oss av två olika perspektiv för att undersöka hemlösheten i Lund. Det ena är det kritiska perspektivet vilket har som utgångspunkt att inte ta någonting för givet. Det andra är det sociala perspektivet vilket tillämpar det kritiska perspektivet för att analysera sociala situationer.

7.1.1 Det kritiska perspektivet

Wenneberg (2001) förklarar det kritiska perspektivet på följande vis:

Den grundläggande principen är att inte acceptera sociala företeelsers ”naturlighet”, att de alltid varit sådana, att de inte kan vara annorlunda och att de inte skulle vara av människan skapade storheter.

Wenneberg, 2001 s 62

Teorin om socialkonstruktivism blir intressant när den används på ett fenomen, t ex hemlöshet, som de flesta antar är något naturligt i den värld vi lever i. Det kritiska synsättet menar att något som på ytan upplevs som ett resultat av en naturlig utveckling inte behöver vara det utan att det egentligen beror på en social påverkan vilken kan vara svår att uppmärksamma (Wenneberg, 2001). Istället vill det avslöja fenomen genom att undersöka vilka orsaker som lett fram till hur det ser ut. Wenneberg (2001) menar att vi alla mer eller mindre konstruerar vår verklighet på det sätt som vi vill att andra ska uppfatta den på genom att t ex lägga fram ”rätt” bok på bordet innan gästerna kommer. Det finns alltså en skillnad mellan hur verkligheten ser ut och vad som finns därunder.

7.1.2 Det sociala perspektivet

Det sociala perspektivet bygger på att vi socialiseras in i ett samhälle vars komplexa särdrag vi tar mer eller mindre för givna eftersom de redan finns i vår livsvärld (Wenneberg, 2001).

Berger och Luckmann (1998) menar att människan har en benägenhet att utforma vanor för att hon vill känna igen sig och skapa trygghet vilka i sin tur sprider sig till andra människor som inte varit med om att från början skapa de här vanorna. På detta vis uppstår institutioner i samhället. Den sociala verkligheten kommer dock att existera oberoende av ifall människor godtar den eller ej vilket betyder att samhället är en objektiv verklighet. Enligt socialkonstruktivismen är vår uppfattning av vad som är verkligt beroende av vilken social kontext vi kommer från eller befinner oss i. Vardagslivet är en verklighet som består av människors tolkningar och som är subjektivt meningsfull för dem.

Ofta går vanor i arv utan att bli reflekterade över och Berger och Luckmann (1998) hävdar att människor tillskriver sig själv och andra vanor i samspelet med varandra vilket leder till att vi bildar stereotyper och typifieringar om hur olika parter bör bete sig för att passa in i vår ram. Så småningom börjar vi spela roller mot varandra utifrån de stereotyper vi tillskrivits vilket leder till att vi hamnar i sociala fack. Detta i sin tur gör att sociala institutioner kan bildas som så småningom blir legitimerade i samhället.

Att något som uppfattas som ett självklart inslag i vårt samhälle skulle försvinna ter sig för många som en omöjlighet (Wenneberg, 2001). Hur skulle samhället se ut och fungera utan våra fängelser, förskolor eller missbrukare för den delen? Wenneberg (2001) utgår ifrån att den kunskapen som vi alla bär på är socialt konstruerad. Sahlin (1996) menar att om t ex en socialarbetare för fram ett problem i allmänhetens ljus och lösningar på detta så kommer definitionen av problemet se ut på ett annat sätt än om det hade varit en läkare som hade fört fram detsamma.

Det socialkonstruktivistiska perspektivet utgår ifrån att sociala problem börjar existera först när de har blivit definierade som sådana och det är denna definitionsprocess som är i centrum i konstruktivisternas studier (Sahlin, 1996). De lägger sig inte i själva processen som leder fram till att vissa fenomen erkänns som sociala problem, utan studerar endast i efterhand hur det gick till och vilka konsekvenser det fick.

8. Resultat och analys

Nedan följer analysen av vår empiri. Vi har valt att analysera och väva in teori och tidigare forskning löpande i texten för att underlätta läsningen. Analysen är uppdelad efter de teman som våra frågeställningar är uppbyggda på; bilden av hemlösheten, insatser, orsaker, ansvar och lösningar.

8.1 *Bilden av hemlösheten i Lund*

I detta avsnitt försöker vi att klargöra hur hemlösheten ser ut i Lund enligt våra intervjupersoner. Vad tycker de om kartläggningen? Vilka är egentligen de hemlösa och hur ser det ut med problematik bland dem?

8.1.1 Finns det hemlösa i Lund?

Finns det hemlösa i Lund? Det var första gången jag konfronterades med begreppet hemlöshet i Lund. Jag hade stött på det när jag var i andra länder naturligtvis och läst om det. Det händer ju då och då förskräckliga olyckor i världen, översvämningar och bränder och jordbävningar och så... och då blir massa människor hemlösa. Men att det skulle finnas hemlöshet i Lund, det hade vi ingen aning om.

Representanten för Hemlösas förening, april 2009

Precis som citatet ovan belyser är det några av våra respondenter som menar att det i Lund är en osynlig problematik. Tjänsteman1 menar att de man ser ute på gatan som ”ser hemlösa ut” sällan är det. Representanten för Diakonicentralen håller med om det och säger att ”den sjabbiga bilden av hemlösheten, en sån baglady- bild, den finns inte”. Utifrån dessa uttalanden kan man utläsa att de anser att det i samhället finns en uppfattning om hur hemlösa ”ser ut”. De går inte in närmre på hur denna bild ser ut, men det tycks vara en uppfattning som de ser som allmänt vedertagen. Den stereotypa bild som de ger en vink om tycks omfatta mer problematik än att enbart sakna bostad, vilket överensstämmer med Sahlins resonemang om gruppessentialisering vilket Swärd (2008) tar upp. Det innebär att grupper tillskrivs vissa egenskaper. Att många av intervjupersonerna då säger att hemlösheten är ganska osynlig i Lund kan alltså tänkas innebära antingen att de som faktiskt är hemlösa inte ser ut som stereotypen, eller att de inte är särskilt synliga. Både Tjänsteman1 och representanten för Stadsmissionen menar att hemlösheten i Lund ändå är greppbar. Det finns ett engagemang inom kommunen, både från myndigheter och politiker samt från frivilligorganisationer och medborgare. Representanten för Diakonicentralen upplever dock att problemet bara växer.

8.1.2 Vem är den hemlöse?

Många av intervjupersonerna menar att den typiska hemlöse i Lund är en medelålders, ensamstående man. Representanten för Hemlösas förening säger dock att män i en större utsträckning än kvinnor uppfattas som ensamstående av myndigheterna trots att de har barn och att de därför inte erbjuds samma hjälp. Representanten för Diakoncentralen upplever att hemlöshet ökar bland yngre. Detta är emellertid ingenting som de andra har sett någon tendens av. Andelen hemlösa kvinnor uppger de flesta till att ligga runt 20-25 % vilket också stämmer överens med Lunds kommuns kartläggning (Lunds socialförvaltning, 2008)).

I diskussionen om hur hemlösheten ser ut i Lund säger representanten för LKF att de inte har någon uppfattning utan hänvisar till socialförvaltningen. De för dock noggrann statistik på hur många som de skickar varningar och uppsägningar till, och hur många av dessa som slutligen vräks.

Även om en del av intervjupersonerna uttryckt att de vill slå hål på stereotypen om hemlösa så är det denna bild som i stor utsträckning framträder. En del av intervjupersonerna påpekar att det finns hemlösa som inte har någon social problematik alls men stora delar av intervjuerna handlade ändå om missbrukare och/eller psykiskt sjuka samt deras problematik. Swärd (2008) menar att uppfattningen av den hemlöse som en alkoholiserad uteliggare, luffare eller trashank har blivit återberättad för oss så många gånger att det påverkar hur vi tänker och tolkar beskrivningar av dagens hemlösa. Han menar även att dessa verklighetsbilder ofta är oreflekterade.

8.1.3 Missbruk och psykisk problematik hos de hemlösa

Samtliga av våra respondenter är överens om att en stor grupp av de hemlösa är missbrukare. Trots att alla varit noga med att poängtera att alla hemlösa inte har missbruksproblem var det ofta just dessa som hamnade i fokus under intervjuerna. Representanten för Diakoncentralen uppskattar andelen missbrukare till så höga siffror som 80-90 %. Det kan tänkas bero på att det är just missbrukare som är målgruppen för Diakoncentralen och att hon inte har en överblick över hur det ser ut i övrigt. De andra respondenterna nämner inga direkta siffror men kartläggningen ger en bild av att problematiken ligger runt ca 35 %.

Alla förutom representanten för LKF och representanten för Stadsmissionen pratar om att många hemlösa har psykiska problem, ibland i kombination med missbruk. Det kan exempelvis vara personer som inte får hjälp för sina psykiska besvär och då självmedicinerar

med alkohol eller droger, eller att drogmissbruket leder till psykiska besvär. Även hemlösheten i sig kan leda till psykiska problem enligt Kommunpolitiker² och representanten för Hemlösas förening. Representanterna från Socialtjänsten¹ och Diakonicentralen nämner nedrustningen av psykiatrin som en orsak till att så många med psykiska problem är hemlösa. Tjänsteman¹ har märkt att de psykiskt sjuka kan hamna mellan stolarna hos socialtjänsten och psykiatrin vilket kan bero på att personen inte frivilligt vill ta emot hjälp från socialtjänsten men samtidigt inte är så farlig för sig själv och andra att det går att använda Lagen om psykisk tvångsvård (LPT) för ett tvångsomhändertagande. Om individen då stör grannar på ett sätt att hyresvärden känner sig tvungen att ta till vräkning så finns det inga lämpliga åtgärder från myndigheternas håll vilket kan leda till hemlöshet. Något som representanten för Hemlösas förening har stött på är att psykiskt sjuka hemlösa ibland inte vill berätta om sina psykiska problem eftersom det enligt henne inte finns någon hjälp att få för det:

Om du är knarkare då kan du få hjälp, då kan du få metadon eller subutex. Och då tycker folk att... då säger folk att ”jaa, han är ju en fånge i heroinet” och då är det heroinet som har gjort honom hemlös. Men om det inte är det då är det förmodligen att han är psykiskt störd. Och det får man ingen hjälp för. Om du är genetiskt betingat störd då kan du inte ändra ditt DNA från vad farfar och mormor hade utan du är som du är. [---] Det finns liksom inget metadon eller subutex för folk med psykiska problem därför talar man inte om det.

Representanten för Hemlösas förening, april 2009

Detta stämmer inte överens med det Knutagård (2006) säger om socialtjänstens sätt att tänka kring skyldigheter. I hans undersökning var det tvärtom så att de som var psykiskt sjuka sågs som mer berättigade till hjälp från socialtjänsten än de som börjat missbruka eftersom de inte kunde hållas ansvariga för sin situation på samma sätt som missbrukarna kunde.

8.1.4 Synen på kommunens kartläggning av hemlösheten

Intervjupersonerna har också olika syn på hur rättvisande bild kartläggningen ger av hemlöshetsproblematiken i Lund. De båda politikerna ifrån socialnämnden tycker att kartläggningen stämmer, åtminstone utifrån den definition som har använts. De tror även att Lund i jämförelse med andra kommuner har relativt få hemlösa. Representanten för Diakonicentralen uppskattar dock att det finns mer än dubbelt så många hemlösa än vad som har räknats. Kanske är förklaringen till att det är de två politikerna som litar på att kartläggningen stämmer att de inte arbetar ute i verksamheter och träffar de hemlösa. En förutsättning för deras arbete är ju att de får rapporter ifrån tjänstemän och andra aktörer.

Tjänsteman² påpekar t ex att det bara är de hemlösa som själva varit i kontakt med myndigheter som räknats vilket även representanten för Diakoncentralen belyser och menar att de gamla hemlösa inte går till socialtjänsten och ber om hjälp trots att de egentligen behöver det. Både representanten för Hemlösas förening och Tjänsteman² tycker det är viktigt att vara medveten om att det finns en skillnad mellan hur det ser ut i Lund och vad de faktiskt vet om. Invandrare och studenter väljer exempelvis ofta att hellre bo trångt eller på andrahandskontrakt istället för att kontakta myndigheter. Resonemanget om den subjektiva verkligheten (Sahlin, 1996) blir här tydlig. Även om intervjupersonerna utgår ifrån samma stad, arbetar med samma problematik och överlag, kan man tänka sig, med samma människor och målgrupp har de ändå en skild uppfattning av hur omfattande problemet är. Man kan fråga sig hur det påverkar den enskilda individen, samarbetet mellan organisationerna och de insatser som görs för att lösa problemet om utgångspunkten inte är gemensam.

8.2 *Insatser*

I följande del diskuterar vi några av de insatser som finns i Lunds kommun och hur de fungerar idag.

8.2.1 Stadsmissionens logi- och stödboende

Stadsmissionens logi och stödboende är en tillfällig lösning för dem som står allra längst ifrån bostadsmarknaden. I praktiken ser det inte ut så. Representanterna för Stadsmissionen och Hemlösas förening menar att det finns flera personer som bott där i både månader och år och representanten för Hemlösas förening menar att det beror på att ansvaret är snedfördelat. Kommunpolitiker² är tydlig med att syftet är att det ska vara ett boende för en eller ett par nätter i taget och tycker inte att ett härbärge är en bra lösning utan ser det som ett nödvändigt ont. Detta är ett resonemang som även Swärd (2000) för om att många kortsiktiga lösningar för de hemlösa riskerar att stigmatisera problematiken istället för att lösa dem på så vis att tillfälliga boendialternativ riskerar att den riktiga orsaken till hemlösheten inte blir löst. Men Wenneberg (2001) menar att när en institution legitimerats är det svårt att ta bort den eftersom människan är vanebildande och då inte kan se hur samhället skulle fungera utan. Idag är stödboendet till för både män och kvinnor vilket flera av intervjupersonerna tycker är ”vansinne” och det har beslutats om att ett boende enbart för kvinnor ska öppnas i Lund. Detta tror Kommunpolitiker¹ kan lösa mycket av den problematik de idag ser på härbärgen

med fullbeläggningar flera dagar i veckan och att kvinnor utnyttjas och känner sig hotade vilket även representanten för Diakonicentralen bekräftar.

8.2.2 Drogfrihet på stödboende

På de tre stödboende som finns är kraven ofta att droger och alkohol är förbjudet, något som många forskare menar är orealistiskt och att det inte går att lösa problem i någon viss ordning (t ex Swärd 2000, Sahlin 1996). Tjänsteman² försvarar dock detta och menar att det inte handlar om att de vill vara moraliskt riktiga utan att det beror på att kraven från till exempelvis öppenvården ofta kräver en vilja att bli drogfri. Representanten för Diakonicentralen menar dock att en del personer aldrig blir drogfria och att det i Lund endast finns något enstaka boende för dem och både representanten för Diakonicentralen och Tjänsteman² efterlyser fler kravlösa boenden. Representanten för Hemlösas förening hade velat ha ett kravlöst boende för alkoholister efter att ha sett ett fungerande exempel på det i Malmö men tror inte att det skulle fungera i Lund:

Här skulle man inte göra så, för jag menar super du så är du ingen bra hyresgäst, då kan vi inte hjälpa dig... sluta supa först. Visserligen har du supit hela ditt liv, och visserligen är hjärnan helt bågig och din lever och allting är väck... men du måste ju förstå att... (skratt) Det är inte klokt alltså.

Representanten för Hemlösas förening, april 2009

Hon menar också att den enskilde måste få en chans att visa att han eller hon kan ta ansvar för ett boende.

Swärd (2000) tycker att det ligger nära till hands att tro att det är hemlösheten i sig som skapar missbruket vilket även representanten för Hemlösas förenings resonemang tyder på. Att klara av att hålla sig drogfri men inte ha en fast trygghet menar Swärd (ibid.) är ett krav som lätt leder till ett moment 22. Men vad är det som gör att vi har en föreställning om att människor måste vara drogfria innan de kan klara ett boende? Utifrån den socialkonstruktivistiska teorin och det sociala perspektivet menar Wenneberg (2001) att människan utifrån sina referenser skapar förväntningar på individen på hur hon bör bete sig för att överensstämma med den tidigare kunskap om samhället som vi bär på. Det ligger därmed nära till hands att tro att vår tanke om att ett boende måste vara förenat med drogfrihet har en grund i att vårt samhälles norm är att ett missbruk är en svaghet som inte passar in (Swärd, 2000). Representanten för Stadsmissionen menar dock att problemet är väldigt komplext och understryker boendets viktiga del i att klara av att hålla sig drogfri:

Att försöka bli drogfri och att hålla sig drogfri om man inte har någon bostad, om man inte har någon sysselsättning, om man inte har något bra, friskt nätverk är ju ändå i en dessutom ganska liten stad som Lund är väldigt svårt, har man levt här i många år i ett sånt sammanhang och så ta sig ur det är ju jättesvårt alltså.

Representanten för Stadsmissionen, april 2009

Detta bekräftar både Wennebergs (2001) och Swärds (2000) resonemang om hur man bör se på problemet.

Representanten för Diakoncentralen berättar att det i Lund finns ett trappstegsboende vilket hon i grund och botten tycker är bra. Det innebär att man börjar på härbärget för att så småningom ta sig vidare till ett stödboende. Nästa steg är att få ett andrahandskontrakt och därefter, om allting fungerar, kan den personen i fråga få ett eget förstahandskontrakt. Problemet ligger i, menar representanten för Diakoncentralen, att om en person missköter sig och kastas ut ifrån ett boende, då ramlar han också hela vägen ner till härbärget igen vilket hon menar är: ”vansinne för då skickar vi tillbaka dom direkt in i missbruket igen”. Hon hade hellre velat se att det sattes in hjälp i form av stöd eller andra resurser eller att det fanns en mellanstation där man kunde landa om något gick snett.

8.2.3. Den sekundära bostadsmarknaden

Vidare finns den sekundära bostadsmarknaden (Sahlin, 1996). I första hand är det LKF som bistår lägenheter till socialtjänsten och enligt Kommunpolitiker1 äger de 50 % (av totalt 8500 st.) av hyreslägenheterna i Lund. Av dessa går idag 10-15 lägenheter om året till socialtjänstens system med social förtur. Kommunpolitiker2 menar att endast 2-3 lägenheter kommer från privata fastighetsägare vilket han med flera tycker är för lite. Tjänsteman1 föreslår att en lösning på detta kunde vara att socialtjänsten går in med någon slags garanti på att hyresvärderna inte kommer förlora något på att hyra ut till en hemlös person. Det i sin tur kräver samverkan mellan flera aktörer. Kraven i de sociala förturslägenheterna och de där socialtjänsten har förstahandskontrakt är, enligt Tjänsteman1, att personen sköter sig. Tanken är ju att folk inte ska bli utslängda, menar Tjänsteman1, men ibland fungerar det inte på grund av olika omständigheter och om socialtjänsten också är hyresvärd betyder det att de måste kontrollera från två håll. Så om socialtjänsten slänger ut någon har de fortfarande ansvar för att personen ska ha tak över huvudet vilket även Sahlin (1996) diskuterar. Tjänsteman1 menar vidare att en del faktiskt aldrig har bott i en lägenhet och vet inte hur man gör och att de då behöver stöd för att klara saker som att tvätta, städa och handla. Om

allt sedan fungerar så kan personen få ett förstahandskontrakt. Detta ska ske efter ett år enligt reglerna. Tjänsteman1 menar att en person som har en missbruksbakgrund, psykisk ohälsa eller ingen förankring på bostadsmarknaden kräver en viss typ av kontroll. Tjänsteman1 och representanten för LKF tycker ofta att det går väldigt bra att överlåta ett förstahandskontrakt från socialtjänsten till den enskilde om denna skött sig under ett år. De andra aktörerna som vi har intervjuat är mer tveksamma till hur bra det faktiskt fungerar.

8.3 Orsaker

Vad det är som brister i vårt samhälle som gör att en del är hemlösa finns det inget entydigt svar på. Vi diskuterar dock hur bostadsmarknaden, missbruksbehandling och individen själv påverkar. Dessutom diskuterar vi om alla verkligen vill, kan och har rätt till ett eget boende eller om det är där problemet ligger.

8.3.1 Bostadsmarknaden

Alla intervjupersonerna menar att en del av problematiken beror på den tuffa bostadsmarknaden, inte minst i Lund. Tjänsteman1 menar att problemet med bostäder är en bidragande orsak men att det ändå bara är en liten del av en stor problematik. Flera av våra intervjupersoner påpekar att störningar ofta är en orsak till vräkningar och det läggs mycket resurser på det. Hyresvärdarna är, enligt representanterna för Stadsmissionen, Diakonicentralen och Tjänsteman1, inte villiga att ha overseende med obetalda hyror eller störningar eftersom de har möjlighet att välja och vraka bland de hyresgäster de vill ha och hellre väljer personer som efter normen följer reglerna. Ren misskötsel som en orsak till hemlösheten nämner de båda politikerna, men Kommunpolitiker1 menar att det ibland kan vara ett tidigare kompisgäng eller en stökig partner som är den egentliga orsaken till störningarna och inte personen själv. Representanten för LKF menar att vräkningar ofta beror på att personen missköter sig genom att inte betala hyran eller uppträder störande och att de då har rutiner för hur detta ska hanteras men menar ändå att det maximalt är en person om året som blir vräkt från LKF: s lägenheter på grund av störningar och desto fler som vräks på grund av hyresskulder. Ändå, trots den enligt siffrorna lilla problematiken, verkar det som att det läggs både mycket tid och resurser på just detta. Men detta ter sig således inte så märkligt om man ser till den bild av problemet som våra intervjupersoner ger.

8.3.2 Missbruksbehandling

En annan faktor som nämns är problem runt missbruksbehandling. Representanten för Diakonicentralen tror att det kommer hemlösa till Lund eftersom kommunen erbjuder metadon- och subutexbehandling, men att det ofta inte finns någon uttänkt sysselsättning för dem som genomgått en behandling. Och har man inte det så är det enligt henne ingen mening med att man får en lägenhet. ”Man får en lägenhet, man är drogfri, men man sitter där ensam. Och vad händer då? Då går man tillbaka till sina gamla kompisar”. Representanten för Stadsmissionen menar även att det kan vara så att personer som vill få behandling mot sitt missbruk inte får det eftersom de kanske har avbrutit behandling tidigare eller att de vid behandlingen inte tar hänsyn till att personen har flera olika beroenden eller även psykisk problematik. Detta ser även representanten för Hemlösas förening som ett stort problem eftersom personer som får metadon- eller subutexbehandling mot sitt heroinmissbruk inte får lov att använda andra droger under behandlingen men de får heller inte någon hjälp för sina eventuella psykiska problem vilket gör att en del självmedicinerar med andra droger och då riskerar att kastas ut från både behandlingen och bostaden. Tjänsteman1 tycker att det är viktigt att det i alla fall finns en plan för missbruksbehandling om en person ska ha ett eget boende eftersom ett aktivt missbruk ofta leder till svårigheter att hålla sig på rätt sida om lagen.

8.3.3 Individen och dess bakgrund

Vissa av intervjupersonerna pekar även på att det finns svagheter hos individerna och att det inte enbart handlar brister i det strukturella. Både representanten för Diakonicentralen och Kommunpolitiker2 tycker sig se gemensamma nämnare i de hemlösa personernas bakgrunder och uppväxtförhållanden. Kommunpolitiker2 tror att många haft en problematisk uppväxt och sedan utvecklat egna problem med missbruk och psykisk sjukdom. Representanten för Diakonicentralen nämner bl.a. sexuella övergrepp bland både män och kvinnor som sedan hamnat i missbruk och hemlöshet. De övriga sex menar att de hemlösa i Lund är en heterogen grupp i vars bakgrund det inte går att urskilja några gemensamma förhållanden. Tjänsteman2 säger att: ”Jag tror inte det finns något recept för att man aldrig skulle kunna råka ut för det”. Flera av de andra pratar om att de kan ha råkat ut för händelser i livet som har gjort att de har tappat fotfästet, t ex vid en skilsmässa då en part fått flytta. Representanten för Hemlösas förening menar vidare att vissa personer har svårare för att hantera sådana psykiskt påfrestande händelser eftersom de är mer sköra och representanten

för Diakonicentralen ser en svaghet hos åtminstone de personer som missbrukar. Men hon tillsammans med flera av de andra menar också att det ofta är en fråga om att man inte har ett fungerande socialt nätverk i närheten.

Sahlin (1996) menar att det ofta förs en diskussion kring huruvida den enskilde är offer eller ansvarig för sin situation vid bedömningen av rätt till bistånd. Vad innebär det för eventuella insatser att två personer tror att de hemlösa från början varit offer för övergrepp och dåliga uppväxtförhållanden och att fyra andra pratar om att personerna ”drabbats av” livsomvälvande händelser? Enligt Sahlins (1996) undersökning får de som ses som offer för sin situation oftare bistånd eftersom de bedöms vara i behov av omsorg medan de som själva ”orsakat” sin hemlöshet till större del får vara utan. Nordfeldt (1999) refererar till det resonemang Swärd för om att det sällan bara finns en enskild orsak till hemlöshet utan att det handlar om många olika faktorer. Trots det verkar det som att de hemlösa som själv ”orsakat” sin hemlöshet ändå får konsekvenser av det.

8.3.4 Vill alla ha ett eget boende?

Intervjupersonerna är överens om att alla, eller åtminstone de allra flesta, människor vill ha ett boende och representanten för Hemlösas förening poängterar att ”alla människor vill bo”. Några nämner att det finns enstaka individer som väljer att leva ett liv som luffare och vagabonder, men att detta är extremt ovanligt. Tjänsteman² menar att: ”Där kan vi slå hål på myten om den glade luffaren i alla fall.” Kommunpolitiker¹ tycker dock att det är viktigt att poängtera att det alltid kommer att finnas människor som inte vill eller kan ha ett eget boende. Att vissa hemlösa uttrycker ovilja eller inte anstränger sig för att få ett boende kan enligt honom, representanten för Stadsmissionen och Tjänsteman² ha andra orsaker. De menar att det snarare kan bero på osäkerhet och hopplöshet eftersom somliga har flertalet misslyckade försök bakom sig. Vidare tror Kommunpolitiker¹ att viljan och engagemanget ofta tryter om omgivningen inte ställer upp på de premisser man själv vill. Tjänsteman¹ och representanten för Hemlösas förening tror att det kan ligga i att det finns en ovilja i att kontakta socialförvaltningen och hamna i deras system som kan vara en bakomliggande orsak till att en del inte verkar vilja ha ett boende. Detta menar Swärd (2000) leder till att valet handlar om att välja mellan pest eller kolera, ett boende med kontrollåtgärder från socialtjänsten eller hemlösheten.

Att alla sedan inte vill bo i en vanlig lägenhet är enligt några av intervjupersonerna en annan fråga. Man kanske har andra referensramar än vad normen i samhället är menar Tjänsteman1 och representanten för Stadsmissionen säger att "Svensson - livet" med en lägenhet, arbete och vardagslunk faktiskt inte är drömmen för alla utan att en del lockas mer av t ex ett kringresande boende i en husvagn.

Swärds (2000) myt vilken handlar om att vissa människor väljer hemlöshet tycks alltså vara ganska begränsad hos våra intervjupersoner. De utesluter inte att det kan finnas några enstaka personer som gör det, men de vill inte bygga på uppfattningen. De försöker också ge förklaringar till hur de tror att denna bild av en stor grupp självalda hemlösa kan ha uppkommit. De diskuterar bakomliggande orsaker som gör att människor säger nej till ett boende trots att de kanske egentligen inte menar det. Swärd (2008) menar att bilderna som presenteras för oss genom litteratur och media påverkar våra uppfattningar. Å ena sidan finns bilden av den alkoholiserade uteliggaren och å andra sidan har vi Astrid Lindgrens folkära, gemytliga och glada luffare som väljer hemlösheten när det blir vår.

8.3.5 Kan alla ha ett eget boende?

Intervjupersonerna är vidare relativt överens om att alla inte klarar ett eget boende, åtminstone inte utan stöd. Flera av dem tror inte heller att ett eget boende är den bästa lösningen för alla även om de får stöd, utan att vissa behöver bo på ett stödboende, gruppboende eller en institution. Representanten för Diakonicentralen tror vidare att en person med ett pågående missbruk inte klarar av ett eget boende utan måste genomgå en behandling först. Kommunpolitiker2 hävdar att personen i fråga kan ha en livsstil som stör och anser att det är viktigt att se till att grannarna inte blir störda. Också Kommunpolitiker1 och Tjänsteman2 tycker att socialtjänsten då måste respektera de andra hyresgästerna och Tjänsteman2 menar att det går att bränna sina chanser till en viss sorts boende men att man då får försöka att hitta alternativa lösningar.

Även Tjänsteman1 är inne på att samhällets referensramar och regler kan komma i konflikt med individens livsstil, men också att läget på bostadsmarknaden gör det svårt för vissa personer att få och behålla en lägenhet. Representanten för Hemlösas förening säger däremot:

För flera av dom här hemlösa människorna, dom är ju helt normala människor. Dom kan mycket väl bo och klara sig, ingen människa kommer och veta att dom har varit hemlösa.

Att säga att en person inte klarar av ett boende är enligt Sahlin (1996) ett sätt för myndigheter och hyresvärdar att legitimera t ex en vräkning och enligt Swärd (2000) är detta en myt som är till för att slippa ifrån ansvar. Men i våra intervjuer är det även frivilligt engagerade personer som är av den uppfattningen att vissa inte klarar av ett boende. Sahlin (1996) menar att uppfattningen om att vissa människor stör omgivningen och bör få stöd alternativt uteslutas från socialtjänstens ansvarsområde är en social konstruktion och hon hävdar vidare att vräkningar ofta legitimeras med att hyresvärderna har ett moraliskt ansvar gentemot grannarna som blivit störda. De ska inte behöva drabbas av hyreshöjningar eller störningar. Men det handlar också om att man inte vill göra så att ”de skötsamma” flyttar därifrån eller att statusen på bostadsområdet sänks på grund av att det bor vissa kategorier eller misskötsamma individer där (Sahlin, 1996). Swärd (2000) menar att den gruppen som så många av intervjupersonerna talar om i verkligheten är väldigt liten.

Kommunpolitiker¹ och representanten för Hemlösas förening pratar vidare om att det finns människor som inte klarar av att betala räkningar eller att hushålla med pengar, en grupp som de kallar för ”ekonomiska analfabeter”. Kanske kommer detta att bli en ny social konstruktion och del i bilden av hemlösa ”som inte klarar ett boende” och vad detta i så fall kan komma att få för konsekvenser. En aspekt skulle kunna vara att man kan rikta stödinsatser mot just detta problem, som exempelvis ekonomisk rådgivning, vilket bland annat Kommunpolitiker¹ förespråkar. En annan kan vara att man inte ser på en person som inte har betalat sina räkningar som en hopplös slarver. I Knutagårds (2006) och Sahlins (1996) undersökningar var frågan om huruvida personen själv hade satt sig i situationen genom slarv eller bristande motivation en viktig faktor i huruvida de fick behålla sitt boende eller ej. De som ansågs ha slarvat kunde bli nekade bostad eller bli vräkta av socialtjänsten medan de som på grund av exempelvis sjukdom och inte verkade rå för sin situation kunde få hjälpen beviljad.

8.3.6 Har alla rätt till ett boende?

Att alla i teorin har rätt till en bostad är det ingen av intervjupersonerna som motsäger på så vis att ingen ska behöva sova ute. Tjänsteman² hänvisar till Socialtjänstlagens ”dräglig levnadsnivå” och ”goda levnadsvillkor” vilket är ett exempel på en konkret social konstruktion. Flera av intervjupersonerna tycker emellertid att utformningen på boendet kan vara en diskussionsfråga. Swärd (2008) menar att tak över huvudet numera oftast betyder att

man har rätt till en sovplats på härbärke snarare än en bostad på den vanliga bostadsmarknaden. Han anser vidare att kraven på hur en person ska bete för att få ett boende ofta skiljer sig åt beroende på hur situationen ser ut just vid det aktuella tillfället. Dessutom spelar det stor roll vilken socialsekreterare du blivit tilldelad eftersom det, enligt Swärd (2000) kan spela en avgörande roll i hur din bostadssituation hanteras. En del tar uppmaningen om ”rätt till tak över huvudet” mer bokstavligt än andra.

8.4 Ansvar

Sahlin (1996) skriver att problemet med hemlöshet har minst två delar, den ena är att ta reda på vem som är ansvarig för att någon blivit hemlös och den andra är att ta reda på vem som är ansvarig att ordna en bostad åt den enskilde så att han eller hon får tak över huvudet igen. Vem som ska göra vad råder det delade meningar om i Lund. Detta verkar, i likhet med vad Swärd (2008) skriver, dock inte vara något ovanligt fenomen utan snarare ett återkommande problem när det handlar om hemlöshetsproblematiken. Vi försöker i följande avsnitt reda upp hur de olika aktörerna ser på ansvarsfördelningen och vilka konsekvenser det kan få för individen när ansvaret mellan myndigheter bollas fram och tillbaka. Kapitlet avslutas med en diskussion om vad som krävs av den enskilde för att komma ur hemlösheten.

8.4.1 Socialtjänstens yttersta ansvar

De flesta av intervjupersonerna är överens om att skyldigheten att arbeta med hemlöshetsproblematiken är gemensamt men att det yttersta ansvaret ligger hos socialtjänsten. Representanten för Hemlösas förening understryker detta ansvar men tycker, till skillnad från de andra, att tjänstemännen inte gör tillräckligt för att ordna lösningar åt de hemlösa. Hon vill betona att de enskilda tjänstemännen i och för sig kan vara bra men att socialförvaltningens hierarkiska uppbyggnad gör att de inte har någon möjlighet att vara flexibla eller ta initiativ. Istället blir de mer intresserade av att vara cheferna till lags. På frågan om varför det fortfarande finns hemlöshet i Lund svarar hon att:

Det beror på att vi har myndigheter som inte gör sitt jobb. Alltså vi har folk som jobbar på socialförvaltningen som inte sköter det dom ska. Nu till exempel imorgon ska jag ut och titta på en lägenhet som har stått tom i fyra månader. Den har stått tom i fyra månader samtidigt som det finns folk som inte har nånstans att bo! Hallå? Vem sköter detta? Vem är ansvarig för det?

Representanten för Hemlösas förening, april 2009

Hon menar vidare att en del av tjänstemännen på socialförvaltningen gömmer sig bakom lagar och regler och att de "... kan missköta sig hur mycket som helst". Representanten för Stadsmissionen har dock uppfattningen att de flesta hemlösa generellt upplever att socialsekreterarna faktiskt gör så gott de kan men att systemet ofta blir en bromskloss:

Alltså det är så viktigt att samverka med andra. Så jag som socialsekreterare [...] inte nöjer mig med att de säger nej på metadon eller att man inte tar reda på varför de säger nej utan att man jobbar vidare[...]. För om inte jag som myndighetsperson eller Tjänsteman någonstans kan skapa en relation till en annan instans eller få svar på någonting, hur ska då den här utsatta människan klara av att göra det då? Hur ska jag kunna kräva det av den då om inte ens jag klarar av det?

Representanten för Stadsmissionen, april 2009

Representanten från Diakonicentralen tycker att Lunds kommun jobbar intensivt för att hitta lösningar för de hemlösa och att de inte ska beskyllas för problemen. Brister hos myndigheterna är dock enligt representanten för Hemlösas förening även anledningen till att det finns människor som har bott väldigt länge hos Stadsmissionens logi. Hon nämner en man som ska ha bott där i sju år "Den här karln har bott där i sju år, det vill säga dom har inte brytt sig om att fixa nånting till honom". Representanten för Stadsmissionen menar däremot att detta handlar om att det inte finns något alternativ för de personer som har ett aktivt missbruk och inte deltar i en behandling, ofta för att de inte har fått den behandling de har efterfrågat. Detta säger hon gäller delvis även för dem som bor på Stadsmissionens stödboende. Tjänsteman2 menar att samhället tillsammans har ansvaret att förebygga hemlösheten men att det även påverkar hur städer planeras.

Om du bestämmer dig för att slå upp ett kvarter med villor ja, då är det en viss grupp som kommer dit. Slår du upp ett kvarter med bostadsrätter ja, då är det en annan grupp, slår du upp ett kvarter med hyresrätter då är det kanske en tredje grupp som söker sig dit. Alla såna beslut påverkar ju till slut. Men att förebygga i dom enskilda fallen det är ju socialtjänstlagen.

Tjänsteman2, april 2009

8.4.2 Frivilligorganisationernas ansvar

Kommunpolitiker1 i socialnämnden ser en potential i att frivilligorganisationerna tar mer ansvar för att bilda relationer med de hemlösa och för att arbeta mer med organiserade medmänskliga insatser som kommunen inte hinner med. Han tror också att frivilligorganisationerna kan göra ett stort arbete när det gäller nätverket och i att vara den trygghet som många saknar samt att det kan vara lättare för många att vända sig till en

frivilligorganisation än till en myndighet för att be om hjälp. Detta tas även upp i SOU 2000:14 där det står att frivilligorganisationerna ofta har kontakt med hemlösa som inte är aktuella hos socialtjänsten. Även Kommunpolitiker² menar att frivilligorganisationernas insatser är ett viktigt komplement till kommunens verksamhet men han är emellertid tydlig med att ansvaret ändå hela tiden är kommunens och att det inte får tummas på. Enligt Swärd (2008) är det dock inte ovanligt att frivilligorganisationerna känner att kommunen lämpar över ansvar på dem vilket kan leda till att de får mer att göra än de egentligen har resurser till.

8.4.3 Bostadsföretagens ansvar

Kommunpolitiker² och representanten för LKF tycker att de privata hyresvärdarna borde ta ett större ansvar för dem som är hemlösa än vad de gör idag. Enligt representanten från Diakoncentralen är ansvaret framför allt LKF: s eftersom det ”är kommunens invånare som äger det” och att de idag tar ett för litet ansvar. Hon efterfrågar mer kontakt med socialtjänsten i ett tidigare skede. Kommunpolitiker¹ tycker att det kan vara positivt med social kontroll på så vis att grannar och medmänniskor hör av sig till hyresvärderna när någon inte sköter sig så att socialtjänsten kan komma in med insatser. Representanten för LKF menar att man visst kan tycka att LKF kunde ta ett större ansvar men att det idag är någon som bestämt att endast 5 % av lägenheterna som sägs upp ska gå till socialförvaltningen. Hon menar dessutom att ansvaret att ordna bostäder åt de hemlösa inte ligger hos dem och att de inte arbetar med hemlöshet på det sättet. Sahlin (1996) skriver att det under 80- och 90-talen skedde en förskjutning av det sociala ansvaret från de kommunala bostadsbolagen till socialtjänsten. Representanten för LKF är helt inställd på denna nya ansvarsfördelning när hon anser att hemlösheten inte är en fråga för bostadsbolaget. Flera av de övriga aktörerna tycks vilja ha tillbaks den ansvarsfördelning som rådde tidigare där de kommunala bostadsbolagen hade en mer aktiv roll i hemlöshetsfrågan.

8.4.4 Att göra åt eller att hjälpa till – om den enskildes ansvar

Alla förutom representanten för Hemlösas förening pratar om vikten av individens eget ansvar för sitt liv och sin situation och menar till skillnad från de andra att hela ansvaret är tjänstemännens och samhällets. Tjänsteman¹ förespråkar en dialog med individen för att arbeta mot samma mål eftersom det annars inte spelar någon roll om han som Tjänsteman har byggt upp ett nätverk med en massa samarbetspartners. Representanten från Diakoncentralen drar individansvaret steget längre och menar att ingen tvingas att ta droger

och att ansvaret aldrig får lyftas från den enskildes axlar. Kommunpolitiker1 påpekar dock att missbruk är en sjukdom som kräver behandling. Representanten från Diakoncentralen upplever dock att en del frivilligorganisationer daltar med de hemlösa vilket, enligt henne, inte är till någon nytta:

Att det är: åh stackars dom, dom blir så illa behandlade... Men nej, varför? Visst, dom har blivit illa behandlade, men jag tror att man tar deras värdighet mer ifrån dom om man behandlar dom som småbarn. För att dom är inga småbarn. [...] För att kunna ändra sitt liv så måste man känna sig som en vuxen människa.

Representanten från Diakoncentralen, april 2009

Hon tror att människor växer genom att man ställer krav på dem och att man genom det kan möjliggöra en väg ut. Representanten för Stadsmissionen menar emellertid att ingen av de hemlösa har möjlighet att själv ordna upp sin situation men att de har ett ansvar i att ta emot hjälp. Även Kommunpolitiker1 understryker individens egen skyldighet i det förebyggande skedet genom att denne tidigt bör söka upp myndigheter när det börjar köra ihop sig så att insatser kan sättas in i tid. Det kräver dock att hjälp faktiskt erbjuds. Tjänsteman2 hävdar att alla vuxna ansvarar för sitt eget liv men att man inte kan ställa högre krav än vad som är rimligt:

Det finns ju alltid en massa saker som kan sätta hinder i vägen. Ja, har man dyslexi ja då kan du ju inte förvänta sig att dom ska sitta och skriva långa ansökningsbrev till hyresvärderna. Ehm... mår dom så psykiskt dåligt att dom faktiskt inte klarar av och sköta kontakten då ska vi inte kräva det.

Tjänsteman2, april 2009

Det är intressant att relativt många av de vi intervjuat tycker att individen har ett mer eller mindre stort ansvar för sin egen situation. Något som Swärd (2000) diskuterar. Han menar att ansvaret aldrig helt kan läggas på individen utan att det handlar om strukturella faktorer som t ex kommunens sätt att fånga upp personer som befinner sig i riskzonen. Han menar även att det vid svåra tider som vid lågkonjunktur ofta sker en ansvarsförskjutning från samhälle till individ. Sahlin (1996) är kritisk till att de personer som varken av socialtjänsten eller bostadsmarknaden anses ha "rätt" egenskaper helt enkelt kan kastas ut och att ansvaret läggs över på den enskilde vilket grundar sig i vår uppfattning om vad som anses vara normalt i vårt samhälle (Berger och Luckmann, 1998).

8.4.5 Varför är ansvaret så oklart?

Men vad beror det då på att de olika aktörerna har sådan skild syn på varandras och sin egen roll och ansvar. Att representanten för Hemlösas förening, som är en representant för en ideell organisation menar att socialtjänsten inte tar det ansvar som de är skyldiga att göra, hänger möjligen ihop med hennes roll som opinionsbildare (SOU 2000:14).

Hemlöshetsfrågan är för henne så viktig att det inte spelar någon roll om hon personligen blir impopulär. Att då representanten från Diakonicentralen som också representerar en ideell organisation istället är nöjd med myndigheternas arbete har kanske att göra med att hennes verksamhet fokuserar mer på sociala insatser än på opinionsbildning. För henne tycks det vara viktigare att ha ett gott samarbete med andra aktörer än att sätta press på dem.

Kommunpolitiker² tycker att de frivilliga organisationernas roll som kritiker är viktig medan Kommunpolitiker¹ tycker att de borde ta ett större socialt ansvar.

Att de olika aktörerna betonar varandras ansvar skulle kanske kunna tolkas som att de medvetet skjuter ansvar för tidigare misslyckanden och framtida insatser ifrån sig och Swärd (2008) menar att olika aktörer brukar argumentera för att någon annan ska ta hand om frågan. Oavsett om detta är en medveten strategi eller inte så blir det förståeligt att människor kan hamna mellan stolarna när aktörernas föreställningar om de andras funktion inte stämmer överens med varandra. Swärd (2008) menar att det inte är ovanligt att en hemlös som vänder sig till olika aktörer får motstridiga budskap och slussas runt utan att någon för den sakens skull verkligen tar tag i problemet. Av denna anledning kanske den referensgrupp om hemlösheten som tillsatts i Lunds kommun göra skillnad på så vis att aktörerna i gruppen kan informera emellan de olika organisationerna så att ansvarsfördelningen klarnar.

8.4.6 Vad krävs då av den enskilde för att komma ifrån hemlösheten?

De som arbetar frivilligt menar att det krävs en enorm viljeanstängning, mod och att våga ta risken av nederlag för att lyckas ta sig in i samhället igen.

[...] det är människor som är jättetrasiga inombords av alla misslyckande och som bär mycket skam och skuld och så och att ta risken att misslyckas igen genom att ta hjälp, det kräver rätt mycket mod.

Representanten för Stadsmissionen, april 2009

Tjänsteman1 menar att det inte är lätt att få en bostad om man missbrukar och att kraven är att man inte stör, betalar hyran och att missbruket inte tar överhanden. Fastighetsägaren måste vara trygg med att det inte kommer en missbrukare.

Representanterna för Stadsmissionen och Hemlösas förening menar att samhället inte hjälper till med en bostad om du inte är drogfri eller ingår i något program utan att det då är Stadsmissionens logi- eller stödboende som gäller. Representanten för Hemlösas förening tycker vidare att man ska tänka på hur svårt det är att sluta röka och sätta det i förhållande till att bli drogfri. Kommunpolitiker2 dementerar dock att det inte skulle gå att få ett boende pga. droger och menar att om individen i övrigt är ordningsam så sätter inte ett missbruk käppar i hjulet. Representanten för LKF hävdar att om de som är antingen lundabor, studerar på heltid eller arbetar i kommunen har förtur och med de kriterierna uppfyllda har alla, enligt henne, lika stor chans att få en lägenhet hos LKF. Hon förklarar vidare att den som misskött sig alltid kan komma tillbaka om den visar en förändring i sitt sätt att vara.

Att normer kring vem som är värdig en egen bostad är socialt konstruerade är vi nog alla mer eller mindre överens om men på vilket sätt påverkar det individen? Enligt två av våra intervjupersoner går det alltid att få en ny chans *om man ändrar sitt beteende*. Detta är något som både Knutagård (2006) och Swärd (2000) diskuterar och de menar att det ofta finns ett krav på den hemlöse att nå upp till en viss typ av kriterier för att få en bostad utifrån våra socialt konstruerade normer.

8.5 Lösningar

Nedan presenterar och diskuterar vi olika förslag och lösningar som våra intervjupersoner velat se inför framtiden.

8.5.1 Bostadspolitiken

Kommunpolitiker2 skulle vilja se en förändring i bostadspolitiken och efterfrågar en gemensam bostadsförmedling för alla i Lund och både representanten för Hemlösas förening och Kommunpolitiker2 är nöjda med det beslut som tagits om att de privata hyresvärdarna i Lund ska börja ge 5 % av sina lägenheter till socialtjänsten. Swärd (2000) menar att det idag finns en bostadspolitik som inte räknar med de hemlösa vilket, enligt både honom och Kommunpolitiker2, måste förändras. Det hade dock krävt vidare förebyggande arbete för att de hemlösa skulle vara likvärdiga parter i förhandlingarna. I socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten 2005 (Socialstyrelsen, 2006) står det att hemlöshetsproblemet till stor del är

bostadspolitiskt vilket blir intressant i jämförelse med representanten för LKF: s uttalande om att ”vi på LKF arbetar inte med hemlöshet på det sättet”.

Många av våra intervjupersoner har pratat om de problem det kan leda till om man hyr ut till hemlösa eller missbrukare. Att det är många som inte sköter sig och att det därför krävs ett visst mått av kontroll ifrån hyresvärdar och ifrån socialtjänsten för att det ska fungera. Men om man ser på samhället som en social konstruktion så kan man fundera över vad det är som gör att den gängse uppfattningen om vad som är normalt är att bo i en lägenhet och ha ett arbete att gå till. I en annan del av världen är kanske inte det ”normala” förknippat med lugn och ro som gäller för att vara en bra hyresgäst vilket betyder att det är normer och regler som är skapade av människan (Wenneberg, 2001). Berger och Luckmann (1998) menar vidare att människan vill känna igen sig och tillskriver därför både sig själv och sin omgivning egenskaper som sedan leder till att stereotypa bilder av vissa grupper utvecklas vilket verkar vara fallet även med hemlösheten i Lund.

8.5.2 Samarbete med andra aktörer

Samtliga av våra intervjupersoner är överens om att samarbetet mellan olika aktörer är en viktig del i arbetet mot hemlösheten. Detta i kombination med ett förebyggande arbete, t ex de vräkningsförebyggande insatserna som flera av intervjupersonerna lovordar.

Kommunpolitiker² tycker att socialtjänstens förebyggande verksamhet redan har börjat ge resultat och förväntar sig att se mer av det i framtiden vilket även representanten för LKF håller med om. Representanten för Hemlösas förening tycker dock inte att den förebyggande verksamheten i Lunds kommun fungerar som den kunnat göra och Tjänsteman¹ menar att socialförvaltningen ibland får reda på problemen i ett skede när hyresvärderna redan vill ha bort hyresgästen vilket försvårar arbetet med att stödja och förhindra vräkning.

Representanten för Hemlösas förening håller med om att samspelet mellan hyresvärdar och socialtjänst inte fungerar optimalt Hon tror inte att socialtjänsten behandlar uppgifterna om uppsägningar som kommer från hyresvärdarna på det sätt som de är skyldiga att göra vilket alltså gör att personer kan bli vräkt utan att ha blivit erbjudna stöd från socialförvaltningen. Ur detta kan man utläsa att både representanten för Hemlösas förening och Tjänsteman¹ ser brister i både samarbetet och i kommunikationen aktörerna emellan.

Kommunpolitiker¹ och representanten för Stadsmissionen tror dock att det hade behövts läggas mer tid på att arbeta med ekonomiska frågor. Många av de hemlösa klarar inte av ett

eget boende på grund av att ekonomin inte fungerar. Vidare ser både representanten från Diakoncentralen och Kommunpolitiker1 en poäng i att informera ungdomar i samhället om vilka risker som finns och som representanten från Diakoncentralen säger: ”missbruk är inte roligt”.

Båda representanterna från Diakoncentralen och Stadsmissionen fungerar som en första länk ut till andra myndigheter som socialtjänst och sjukvård och Tjänsteman1 påpekar hur viktig relationen till individen är för att kunna hitta en hållbar lösning.

Sist men inte minst förespråkar samtliga vikten av att se den enskilda individens behov. Eftersom problemet är så mångfacetterat måste även lösningarna vara det. Eftersom alla inte klarar av ett boende efterlyser både Kommunpolitiker1 och representanten från Diakoncentralen fler alternativa boendelösningar. Detta var även en av socialstyrelsens slutsatser i kartläggningen från 2005 (Socialstyrelsen, 2006). Representanten för Stadsmissionen menar att många av de här personerna misslyckats med att passa in i samhällets övriga instanser och att då tro att alla skulle passa in i precis samma färdigbyggda mallar är helt ologiskt, enligt henne.

Det är många som efterfrågar snabbare insatser så att små problem inte hinner växa sig stora och svårhanterliga. De flesta är överens om att boendefrågan är en viktig del i problematiken men att det samtidigt är den ”lättaste” och mest konkreta delen. Det är flera som skulle vilja att det fanns fler behandlingsalternativ. Representanten för Hemlösas förening menar att de som vill bli drogfria ska få en chans att bli det och att de som är sjuka ska få vård.

Kommunpolitiker2 håller med om detta och menar att den ultimata lösningen hade varit om det hade funnits lägenheter för alla som varit i en missbruksbehandling så att de inte skulle behöva hamna på härbärgen igen.

8.6 Kan hemlösheten försvinna?

Det är enbart representanten för Hemlösas förening som är övertygad om att hemlösheten helt kan försvinna och som arbetar utifrån det. Hon menar att man skulle kunna avskaffa hemlösheten på samma sätt som man avskaffade slaveriet. Tjänsteman2 tror att det krävs arbete för att fånga upp nya personer som riskerar att hamna i hemlöshet för att hemlösheten ska upphöra men att man bör ha detta som mål. De övriga hoppas att hemlösheten inom fem år har minskat i bästa fall även om representanten för Diakoncentralen, och de båda politikerna tror att det kommer förvärras om inte den ekonomiska krisen vänder snart. Swärd

(2000) frågar sig varför inte hemlösheten skulle kunna försvinna? Wenneberg (2001) skriver utifrån den socialkonstruktivistiska teorin att verkligheten ofta inte är så som den ser ut att vara utan att man måste se bakom vad som egentligen döljer sig i skuggorna. Många menar att hemlösheten aldrig kan försvinna men enligt socialkonstruktivismen måste problemen ses som de sociala konstruktioner de är. Hemlösheten är ett problem skapat av människan utifrån de normer och värderingar som samhället godkänt som "normala" och vad är det som säger att det aldrig kan försvinna igen. Och måste det försvinna?

9. Sammanfattning och diskussion

Bilden av hemlöshet som vi fått av våra intervjupersoner skiljer sig åt. De flesta är tydliga med att påtala att det är många hemlösa som inte missbrukar och har psykiska problem men ändå är det den bilden som hela tiden återges. De bygger alla på den stereotypa bild som de så gärna säger sig vilja bortse ifrån. Men enligt kartläggningen från Lund (Lunds socialförvaltning, 2008) så var det ju lika många som uppgav att det hade ett missbruk som de som uppgav att det inte missbrukade. Vad beror detta på och vilka konsekvenser kan det ge för individen? Kan det handla om att de är så medvetna om vad som är politiskt korrekt eller vad de förväntas säga att de lurar sig själv? Representanten för Hemlösas förening, och till viss del representanten från Diakonicentralen, är egentligen de enda som faktiskt säger rakt ut vad de tycker. Det har också visat sig att samarbetet emellan representanten för Hemlösas förening och övriga parter är något irriterat. Vi har dock funderat på hur de hemlösa hade haft det i Lund om inte representanten för Hemlösas förening brunnit för problematiken som hon gör. Hon beskriver sig som de hemlösas företrädare, hon ställer krav åt dem och när något inte fungerar arbetar hon hårt för att finna lösningar snabbare än den vanliga byråkratin gör. En del tycker att hennes åtgärder är kortsiktiga medan hon menar att hon vill ge varje individ en chans. Men är det inte farligt att göra för mycket åt de hemlösa, finns inte risken att man stjälper mer än man hjälper till slut?

När det gäller orsakerna och om alla kan och vill ha ett boende är de flesta mer eller mindre överens. De menar att alla vill ha ett boende men att samhällets normer ibland sätter käppar i hjulet. Flera av intervjupersonerna har uttryckt att grannarna inte får bli störda och verkar därmed ha en utgångspunkt i att de flesta hemlösa är störande. Men vad är egentligen viktigast? Att alla ska kunna bo eller att grannarna inte blir störda? Är det speciellt i Sverige där vi alla mer eller mindre växer upp med uppfattningen om att alla var och en ska hålla sig på varsin kant, att vi inte ska lägga oss i och störa andra som gör att detta blir en så viktig del att det under många av intervjuerna tas upp flera gånger? Ändå finns det en uppfattning om att alla har rätt till boende, att det till och med är svårt att bränna sina chanser, men gäller det bara så länge det inte är jag som blir störd och så länge lägenheten bredvid min inte tillhör socialtjänsten där ”dom andra” bor?

Flera av våra intervjupersoner tror att hemlösa har en tragisk uppväxt eller har drabbats av problem senare i livet vilket sedan har lett till hemlöshet. Någon uttrycker även ”brister hos

individens". Enligt Sahlin (1996) kan detta få konsekvenser för biståndsbedömningen men vi frågar oss om det inte också kan ge konsekvenser för bemötandet. Får den som t ex genom kriminalitet blivit hemlös lika mycket förståelse som den som är offer för en orättvis värld eller lider av en sjukdom? Blir man fortfarande straffad trots att man redan står på samhällets botten?

Alla intervjupersoner har varit tydliga med att ansvaret främst är socialtjänstens men ändå landar det någonstans i mitten. Samtliga vill se mer samarbete och att de tillsammans måste ta ett stort gemensamt ansvar men samtidigt tycks det vara lättare att se vad andra aktörer skulle kunna förändra istället för att börja med att peka på sina egna brister först. Förhoppningsvis kommer referensgruppen att underlätta ansvarsfördelningen eftersom det idag uppenbarligen skapar samarbetssvårigheter när de olika aktörerna inte vet vad de andra gör. De har förväntningar på varandra som inte tydliggörs vilket verkar skapa en irritation och en osäkerhet mellan aktörerna.

När det gäller individens eget ansvar finns det en skillnad i synen på hur mycket man kan kräva av den enskilde. Ska man som myndighet eller organisation ordna upp allt eller har individen även ett eget ansvar att ordna upp sitt liv? Representanten för Hemlösas förening står på ena sidan och tycker att socialtjänsten ska "hitta" lösningar medan representanten från Diakoncentralen menar att man måste ställa krav på varje individ för att denne ska få en chans att komma ur hemlösheten. Går det att kräva att någon ska ordna upp sitt liv genom att t ex sluta missbruka för att denne ska få ett boende? Uppfattningen om att det inte går att bo om man har ett missbruk återkommer men en del menar att rätten till bostad ändå står över detta vilken är ytterligare en aspekt som borde komplicera samarbetet mellan aktörerna. Vidare har vi funderat över om man verkligen behöver sluta missbruka för att få en bostad och kunna bo? Våra intervjupersoner hade olika syn på om detta var den rätta ordningen eller inte om det nu finns en sådan. Kan det inte vara så att det är lättare att sluta missbruka när man har ett eget boende och en trygghet att återgå till? Kanske kan den egna lägenheten fungera som en motivationskraft att faktiskt orka ta tag i och ordna upp sitt liv?

Vi har även funderat kring den sekundära bostadsmarknaden. Vad är det som ligger bakom denna insats? Är det en uppfattning om att de tidigare hemlösa behöver "testas" och att majoriteten av de hemlösa inte har förmågan att ha ett förstahandskontrakt eller handlar det helt enkelt om att detta krävs för att hyresvärdarna ska ge dem en chans på

bostadsmarknaden? Problemet med hemlöshet är väldigt mångfacetterat och det finns en rad olika lösningar för att minska och förebygga det. Ändå verkar det som att de insatser som finns inte passar alla. Det finns lösningar som är färdiga att sättas i bruk om den enskilde bara går med på detta. Men om man inte passar in, om man inte är som alla andra och om ens eget mål inte är att bo i en lägenhet och leva ett Svensson-liv, vilka möjligheter finns då? Det var bara en av intervjupersonerna som verkligen trodde att hemlösheten kunde försvinna och en annan som tyckte att man bör jobba mot detta mål. Vad händer när majoriteten inte tror att hemlösheten kan försvinna. "Det har ju alltid funnits". Men kan man arbeta med ett socialt problem utifrån den utgångspunkten? Går det att helhjärtat arbeta för en minskning av hemlösheten om man inte tror att problemet kan avskaffas helt?

10. Referenslista

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008) ”Etiska reflektioner” I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson, (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder: Att förstå och förklara samtiden*. Stockholm: Liber AB.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1998) *Kunskapssociologi*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. 2:a svenska upplagan.

Blid, Mats (2008) *Ett folkhem för alla?: Kommunala insatser mot hemlöshet*. Mittuniversitetet, Fakulteten för humanvetenskap, Institutionen för socialt arbete.

Knutagård, Marcus (2007) ”Att bedöma, förklara och åtgärda hemlöshet”. I Cecilia Hansen Ljöfstrand & Marie Nordfeldt, (red.): *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Linderholm, Gösta (1981) ”Luffarvisan” i Olle Hellbom & Astrid Lindgren. *Rasmus på luffen*. Stockholm: Svensk Filmindustri AB.

Lunds Kommuns Fastighets AB (2009) ”Allmän information om LKF.” (elektronisk), *Lunds Kommuns Fastighets AB:s hemsida*. <<http://www.lkf.se>> (2009-04-28).

Lunds kommun (2009) ”Referensgrupp gällande hemlösheten” (elektronisk), *Lunds kommuns hemsida*. <<http://www.lund.se>> (2009-04-28).

Lunds kommun (2009) ”Stöd runt hemlöshet och boende” (elektronisk), *Lunds kommuns hemsida*. <<http://www.lund.se>> (2009-04-28).

Lunds socialförvaltning (2008) ”Slutredovisning av kartläggningen av hemlösheten i Lund 2008” (elektronisk), *Lunds kommuns hemsida*. <<http://www.lund.se>> (2009-03-14).

May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nordfeldt, Marie (1999) *Hemlöshet i välfärdsstaden*. Uppsala: Motala Grafiska AB.

Regeringskansliet (2007) ”Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar -en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007-2009.” (elektronisk), *Regeringens hemsida*. <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/96/34/805a1ed4.pdf>> (2009-04-29).

Sahlin, Ingrid (1996) *På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt*. Lund: Arkiv förlag.

Socialstyrelsen (2006) ”Hemlöshet i Sverige 2005. Omfattning och karaktär” (elektronisk), *Socialstyrelsens hemsida*. <<http://www.socialstyrelsen.se>> (2009-03-14).

SOU 2000:14 *Adressat okänd – om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*. Stockholm: Norstedts tryckeri AB.

Swärd, Hans (2000) ”Tesar och föreställningar om hemlösa och hemlöshet i dagens samhälle” I Weddig Runquist & Hans Swärd, (red.) *Hemlöshet – om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Swärd, Hans (2008) *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur.

Wenneberg Barlebo, Sören (2001) *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Helsingborg: AB Boktryck.

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Vad är dina arbetsuppgifter?
2. Hur länge har du arbetat med hemlöshet?
3. Varför har du valt att arbeta med hemlöshet?

Hur ser problemet med hemlöshet ut i Lund?

- Hur är din bild av hemlösheten i Lund?
- Vilka är de hemlösa? Ålder, kön, social problematik etc.

Vad är orsaken till att det fortfarande finns hemlöshet?

- Vad tror du det beror på att det fortfarande finns hemlöshet i Lund?
- Vad beror det på att en del blir hemlösa och andra inte?
- Tror du att alla vill och/eller kan ha ett eget boende?
- Har alla rätt till ett eget boende?
- Vad är det som brister? Hur kan man hamna på gatan?

Vem bär ansvaret för de hemlösas situation?

- Vem bär ansvaret för de hemlösas situation? Den enskildes? Politikernas? Samhällets? Enskilda tjänstemäns?
- Vems är ansvaret för att förebygga hemlöshet?
- Vad krävs av den enskilde för att komma ifrån hemlösheten? När har man bränt sina chanser till ett boende (missbruk/om man inte rättar sig i ledet etc.)?

Vilka insatser finns för att förebygga och minska hemlöshet?

- Hur arbetar ni preventivt mot hemlösheten?
- Vilka insatser görs för dem som redan är hemlösa?
- Hur skulle man kunna minska hemlösheten?

Kan hemlösheten försvinna helt?

- Hur tror du att det ser ut med hemlösheten i Lund om 5 år?
- Hur hade det sett ut i den bästa av världar? Hur hade problemet lösts på bästa sätt om inga hinder funnits?

Bilaga 2

Lund 090403

Hej!

Vi är två studenter som läser 6: e terminen av 7 på socionomprogrammet vid Socialhögskolan i Lund. Vi ska nu skriva vår C-uppsats och har bestämt oss för att beskriva och analysera hemlöshetsproblematiken med utgångspunkt i Lunds kommun. Vår tanke är bl.a. att undersöka hur problemet ser ut i Lund, hur det fortfarande kan finnas hemlöshet och hur man i Lund arbetar preventivt för att förebygga problemet. Vi vill intervjua personer som är direkt eller indirekt berörda av problematiken genom t.ex. sitt arbete eller frivilliguppdrag och tror att du/ni skulle kunna vara oss till hjälp.

Vi undrar om det finns ett intresse från din/er sida av att bidra till vår uppsats? Ditt/Ert bidrag skulle vara mycket värdefullt för vår undersökning. Självklart är det frivilligt och alla som deltar kommer att vara anonyma.

Om du/ni är intresserade eller har några frågor är ni välkomna att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar

Maria Olsson (maria.olsson.418@student.lu.se) 076-*****

Lina Lindblom (lina.lindblom.286@student.lu.se) 073-*****